

Philip Roth

PRAŽSKÉ ORGIE

Přeložili Jiřina a Karel Kynclovi

PRAŽSKÉ ORGIE

... z Zuckermanových zápisků

New York, 11. ledna 1976

„Váš román,“ říká, „je skutečně jednou z pěti nebo šesti knih, které na mě měly rozhodující vliv.“

„Musíte ujistit pana Sisovského,“ obracím se na jeho společníci, „že už toho lichocení bylo dost.“

„Už toho lichocení bylo dost,“ řekne mu ona. Asi tak čtyřicetiletá žena, která má světlé oči, široké lící kosti, tmavé vlasy rozdělené pěšinkou – přitažlivou tvář plnou neklidu. Sedí zcela nehybně na kraji pohovky a na spánku jí nebezpečně prudce tepe modrá žilka. Celá v

černém jako princ Hamlet. Černá sametová sukně jejího smutečního oblečení je od sezení značně prošoupaná. Používá pronikavého parfému. Tečou jí nervy i oka na punčoše.

On je mladší, možná o celých deset let: podsaditý pořizek s malým nosem zasazeným do široké tváře, která jako by v sobě koncentrovala zlověstnou sílu pěsti navlečené do boxerské rukavice. Dokážu si představit, jak vraští obočí a proráží s ní dveře. Naproti tomu jeho poněkud delší vlasy jsou vlasy milouše – kudrnaté, hedvábné, skoro orientálně černé a lesklé. Má na sobě šedý oblek z matně se lesknoucí látky, sako příliš volné přes prsa a těsné v ramenou. Nohavice mu obepínají nepřiměřeně mohutnou dolní část těla – fotbalista v dlouhých kalhotách. Jeho špičaté bílé boty volají po opravě; má obnošenou bílou košili s rozepnutými dvěma horními knoflíčky. Trochu světák, trochu gangster, a taky trochu mamincin mazánek. Zatímco jeho společníci mluví anglicky se silným přízvukem, Sisovský mluví téměř bezvadně. Jeho výslovnost je tak sebejistá – má podivně elegantní oxfordské samohlásky – že syntaktické chyby, kterých se tu a tam dopouští, mi připadají jako záměr, jako hravě ironická připomínka hostiteli, že host je koneckonců jenom utečenec, jenom o málo víc než úplný začátečník v jazyce, který už tak plyně a šaramantně zvládl. Přes veškerou úctu, kterou mi projevuje, ho pokládám za tvrdého chlapíka, za hřebce, který dokáže pěkně kopat kolem sebe.

„Povězte mu, ať mi vypráví o své knížce,“ řeknu ženě. „Jak se jmenovala?“

Jenže Sisovský pokračuje dál o mojí. „Když jsme dorazili z Říma do Kanady, byla vaše kniha

první, kterou jsem si koupil. Věděl jsem už, že tady v Americe vyvolala skandál. Když jste byl tak laskavá souhlasil, že vás mohu přijít navštívit, zašel jsem si do knihovny vyhledat články o tom, jak Američané vaši knihu přijali. Zajímá mě to, protože moje kniha v Čechách taky vyvolala skandál.“

„Jaký?“

„Prosím vás,“ říká, „já vůbec nemám v úmyslu ty dvě knihy srovnávat. Vaše je dílem génia, kdežto moje nestojí za řeč. Když jsem studoval Kafku, připadal mi osud jeho knih v rukou kafeologů ještě mnohem grotesknější než osud Josefa K. Mám pocit, že ve vašem případě jde o něco podobného. Ten poprask dodal vaši knize další dimenzi, která k ní už teď patří stejně jako kafeologické žvásty ke Kafkovi. Dokonce i mou vlastní knížku obohatil její zákaz o nový rozměr, na který jsem původně vůbec nepomyslel.“

„Proč tu vaši knížku zakázali?“

„Váha tuposti, kterou člověk musí unést, je větší než váha zakazů.“

„To není pravda.“

„Obávám se, že je, *cher maitre*. Připadá mi, jako byste podceňoval důležitost svého životního poslání. Jako byste nevěřil, že existuje literární kultura, která má význam. Působí to na mě dojmem jistého existenciálního oslabení vašich postojů. A to je politováníhodné, protože jste skutečně napsal mistrovské dílo.“

Ještě ale zatím neřekl, co se mu na mé knize tak líbí. Možná, že se mu ve skutečnosti moc nelíbí. Možná, že ji ani nečetl. Je jaksi příliš subtilní na tu svou tvrdošijnost. Zkřísnutý exulant by sotva odolal příležitosti přiživit se na americkém úspěchu.

Co vlastně chce?

„Ale to jste přece vy,“ připomínám mu, „komu upřeli právo na jeho profesi. I když byl ten poprask kolem mě sebenepříjemnější, dostalo se mi za něj štědré – a bizarní – odměny. Od možnosti mít nóbl adresu na horní East Side až po příležitost pomáhat počestným vrahům, aby se dostali na podmínku z kriminálu. Takovou moc dává v téhle zemi člověku skandál. Ale vás potrestali tím nejhroznějším způsobem. Zakázali vaši knihu, zakázali vám publikovat, vyhnali vás ze země – copak může být něco horšího a stupidnějšího? Jsem rád, že se vám můj román líbí, ale pokud jde o situaci, ve které je *cher maitre*, nepřehánějte to, *mon cher ami*. Co na té vaší knize bylo tak skandálního?“

„Pověz mu to, Zdeňku,“ ozve se žena.

„Co je tu na povídání?“ řekne on. „Oni berou satiru hůř než vyložený ideologický fanatismus. Já jsem satirik. Oni jsou ideologové. A já ideology nesnáším. V tom je kámen úrazu. A z toho pramení i moje pochyby.“

Žádám ho, aby mi o svých pochybách něco pověděl.

„V sedmašedesátém roce jsem v Praze publikoval neškodnou malou satirku. V osmašedesátém k nám přišli na návštěvu Rusové a od té doby mně už nesmělo nic vyjít. To je vše, co k tomu mohu říct. Mně jde o ty hloupé kritiky vaši knihy, které jsem si přečetl v knihovně. Nejen že jsou hloupé, s tím se musí počítat. Horší je, že se mezi nimi nenajde jediná, která by byla napsaná duchaplně. Když se s tím člověk setká v Americe, zmocní se ho strach o budoucnost, o svět, o všechno.“

„Strach o budoucnost a třeba i o svět, to chápu. Ale proč o všechno? Postavte se za autora proti

kritikům, kteří ho strhali, a získáte v něm doživotního přítele, Sisovský. Ale teď, když se vám to podařilo, bych rád slyšel, o čem vlastně pochybujete.“

„Vysvětli mi, o čem pochybuješ, Zdeňku!“

„Jak můžu? Upřímně řečeno, už ani těm svým pochybnostem nevěřím. Myslím si, že vlastně o ničem nepochybuj. Ale měl bych.“

„Proč?“ ptám se.

„Vzpomínám na předinvazní Prahu,“ říká.

„Přísahám, že ani jediná z těch kritik vašeho díla by nemohla být otištěna v Praze šedesátých let - jejich úroveň je příliš nízká. Navzdory faktu, že podle zjednodušených představ jsme byli stalinistická země a Spojené státy země intelektuální svobody.“

„Zdeňku, on nechce, abys mu vykládal o těch kritikách, ale o čem pochybuješ!“

„Uklidni se,“ řekne jí.

„Ten člověk se tě na něco ptá.“

„Já mu odpovídám.“

„Tak mluv k věci! *Odpověz* mu konečně! Už ti řekl, žes mu polichotil dost!“ Itálie, Kanada, a teď New York – dělá se jí z něho špatně stejně jako z jejich vandrování. Zatímco Sisovský mluví, ona na chvilku zavře oči a dotkne se naběhlé žilky na svém spánku – jako kdyby si náhle vzpomněla na další nenahraditelnou ztrátu. Sisovský popíjí whisky, ona odmítla dokonce i šálek čaje. Ráda by odtud vypadla, nejspíš raději zpátky do Československa a nejspíš bez něho.

Vložím se do rozhovoru – dřív než začne ječet – a položím Sisovskému otázku: „Mohl jste dál zůstat v Československu, když vám zakázali knížku?“

„Mohl. Jenže kdybych tam byl zůstal, obávám se, že bych se byl dal cestou rezignace. Nemohl jsem psát, nemohl jsem veřejně mluvit, nemohl jsem se dokonce ani setkávat se svými přáteli, abych potom nebyl předvolán k výslechu. Pokoušet se něco dělat, cokoli, znamená ohrožovat sebe, svou ženu, děti a rodiče. Mám tam ženu. Mám tam dítě a starou mámu, která už v životě vytrpěla dost. Člověk si tedy zvolí rezignaci, protože pochopí, že se nic jiného nedá dělat. U nás neexistuje hnutí odporu proti porušování. Samotná skutečnost, že okupaci každý nenávidí, není perspektivně žádná obrana. Vy Američané uvažujete v rozměrech jednoho nebo dvou let; Rusové uvažují v rozměrech století. Instinktivně si uvědomují, že čas hraje pro ně, že jsou jeho pány. Jsou o tom hluboce přesvědčeni a mají pravdu. Jak plyne čas, lidé se skutečně smířují se svým údělem. Uběhlo osm let. Dál pokračuje už jenom pronásledování spisovatelů a intelektuálů, potlačuje se jenom psaní a myšlení; ostatní lidé jsou spokojeni, spokojeni dokonce i se svou nenávistí vůči Rusům, a žije se jim většinou líp než kdy předtím. Je věcí slušnosti nechat je na pokoji. Nemůžete se pořád hlasitě domáhat, abyste směl publikovat, aniž si položíte otázku, jestli z vás nemluví marnivost. Já nejsem génius jako vy. Lidé mohou číst Musila, Prousta, Manna a Nathana Zuckermana, tak proč by měli číst mě? Kolem mé knížky byl poprask nejen proto, že šlo o satiru, ale taky proto, že v sedmašedesátém roce, kdy vyšla, mi bylo teprve pětadvacet let. Patřil jsem k nové generaci, a té patřila budoucnost. Jenže moje generace budoucnosti se vyrovnala s Rusy snadněji než kterákoli jiná. Zůstat v Československu a hádat se s

Rusy o své knížky – k čemu? Copak jsou moje knížky tak důležité?“

„Solženicyn to takhle nevidí.“

„Tím lip pro něho. Proč bych se měl za každou cenu pokoušet vydat další satiru? Čeho bych docílil, kdybych proti nim bojoval a ohrozil tím sebe i svoje okolí? Ovšem i když se mi přičí cesta bezohledné marnivosti, rezignace je mi bohužel proti srsti ještě víc. Ne u jiných – ti ať si dělají co považují za nutné – ale u mě. Nejsem žádný hrdina, ale zas nedokážu být úplný zbabělec.“

„A co když tohle je také jenom marnivost?“

„Právě – nevím si s tím vůbec rady. Kdybych zůstal v Československu, našel bych si tam samozřejmě nějakou práci ale byl bych doma. To by mi dávalo jistou sílu. Tam bych mohl zůstat aspoň Čechem – když už ne spisovatelem. A na Západě zase mohu být spisovatel, ale už ne Čech. A jako spisovatel jsem tady totálně zanedbatelná veličina, stává se ze *mě pouhý* spisovatel. Protože mi chybí všechno ostatní, co dává životu smysl – vlast, mateřský jazyk, přátelé, rodina, vzpomínky a podobně – literární tvorba tady pro mě znamená všechno. Ale jediné, o čem jsem schopný psát, je tolik svázáno se životem doma, že jenom tam může mít ohlas, o který mi jde.“

„Takže ještě hůř než váhu zákazů nesete pochybnosti, které z nich vyplývají.“

„Pro mě. Jenom pro mě. Eva žádné pochybnosti nemá. Ta je jenom plná nenávisti.“

Evě to vyrazí dech: „Nenávisti ke komu?“

„Ke každému, kdo tě podvedl,“ odpoví

Sisovský. „Ke každému, kdo tě opustil. Ty je nenávidíš a přeješ jim, aby je klepla pepka.“

„Já si na ně už ani nevzpomenu.“

„Přeješ jim, aby se škvařili v pekle.“

„Dokonale jsem na ně zapomněla.“

„Měl bych vám něco povědět o Evě Kalinové,“ obrátí se Sisovský ke mně. „Postavit vás takhle před hotovou věc není příliš slušné, ale nebylo by správné, kdybyste o Evě nic nevěděl. Pro mě osobně je pokořující na vás chtít, abyste měl trpělivost s velkým dramatem mých pochybností, zatímco ona tu sedí jako úplný nýmand.“

„Mně je dobře, když tu sedím jako úplný nýmand,“ řekne Eva. „Na tom přece nezáleží.“

„Eva,“ pokračuje on, „je nejlepší Čechovovská herečka v Praze. Zajedťe si tam a zeptejte se. Nikdo jí to neupře, ani režim ne.“

Taková Nina tam prostě není. Ani Irina, ani Máša.“

„Já o tohle nestojím,“ ozve se Eva.

„Kdyby nastoupila v Praze do tramvaje, lidi by jí pořád ještě tleskali. Od jejich osmnácti let je do ní celá Praha zamilovaná.“

„A proto o mně psali na zed’ ‚židovská kurva‘? Ze samé lásky? Nebud’ praštěný, to už je pryč.“

„Brzo znovu začne hrát,“ ujist’uje mě Sisovský.

„Abych mohla v Americe hrát, musela bych anglicky mluvit tak, aby z toho lidi nerozbolela hlava!“

„Evo, sedni si.“

Jenomže Evina kariéra skončila. Nedokáže sedět.

„Nemůžete vylézt na jeviště, když mluvíte anglicky tak, že vám nikdo nerozumí! Na to vás nikdo nepřijme. A já už nechci hrát žádné divadlo – už bych konečně chtěla být sama sebou. Leze mi krkem pořád imitovat ty dojemné Iriny a Niny a Máši a Sáši. Mám z nich v hlavě zmatek a ostatní lidi taky. My zkrátka moc fantazírujeme. Moc čteme, moc všechno prožíváme, fantazírujeme –

ženeme se za něčím, a to se nemá. Jsem ráda, že s mými úspěchy je konec. Úspěch má stejně vliv jenom na člověka, a ne na jeho herectví. Brežněv se zasloužil o to, že je ze mě nýmand a že mám svou roli ve skutečném životě. Prodávám šaty – a lidi potřebují víc šaty než pitomé dojemné čechovovské herečky!“

„Ale co tedy mají dělat čechovovské herečky?“ ptám se.

„Hrát svou roli v životní hře ostatních lidí, a ne ve hře, kterou by chtěly ostatním lidem přisoudit! Zbavit se svého sobectví, citečků, zahleděnosti do sebe a do svého umění!“ Začíná plakat: „Já jsem se konečně toho všeho zbavila!“

„Evo, pověz mu o svých židovských démonech. On je přece americká autorita přes židovské demony. Pane Zuckermane, Evu pronásledují židovští démoni. Evo, musíš mu vyprávět o tom náměstku ministra kultury a co se stalo, když jsi utekla od manžela. Eva byla ženou člověka, o kterém jste v Americe nikdy neslyšeli, ale kterého zbožňuje celé Československo. Moc populární postava. Každý týden ho můžete vidět v televizi. Všechny stařenky jsou naměkko, když zpívá moravské lidové písně. Všechny mladé holky padají do mdlob, když na ně promluví tím svým příšerným hlasem. Je slyšet z hudebních automatů, slyšíte ho v rádiu, ať se vrtnete kamkoli, pronásleduje vás jeho děsný hlas rozvášněného cikána. Manželka takového člověka má na růžích ustláno. Dostává všechny hlavní role v Národním divadle. Má nadměrný byt. Může si vyjet do ciziny kam se jí zachce. Jste-li manželkou takového člověka, nechají vás oni na pokoji.“

„On tě taky nechal na pokoji,“ řekne Eva. „Zdeňku, proč mě ničíš? Netoužím hrát směšnou

postavu v tragikomickém českém příběhu. Ať se v Československu stane cokoli, lidi pokrčí rameny a řeknou ‚To je prostě Švejk. To je prostě Kafka.‘ Obou už mám plné zuby.“

„Vyprávějte mi něco o těch svých židovských démonech,“ žádám ji.

„Žádné nemám,“ odsekne a zuřivě se podívá na Sisovského.

„Eva se zamilovala do jistého pana Poláka a kvůli němu opustila manžela,“ vypráví Sisovský. „A chápejte, milence pana Poláka oni pokoj nedají. Pan Polák měl spousty milenek a žádné nedali pokoj. Eva Kalinová je ženou zasloužilého umělce, ale opustí ho a začne si se sionistickým agentem a buržoazním nepřítelem lidu. Proto lidi píšou na zeď divadla ‚židovská kurva‘, proto jí posílají poštou veršovánky o tom, jak je nemravná, a karikatury pana Poláka s velkým židovským nosem. Proto píšou denunciační dopisy ministru kultury a proto žádají, aby jí zakázal vystupovat na jevišti. Proto si ji zavolá na kobereček náměstek ministra kultury. Jestliže kvůli židovi a příživníku, jako je Pavel Polák, opustila velkého zasloužilého umělce a nudného sentimentálního egomaniaka Petra Kalinu, nemůže být samozřejmě sama o nic lepší.“

„Přestaň, prosím tě,“ řekne Eva. „Spousta lidí trpí za ideály a zakázané knížky, za ztracenou demokracii, za své principy, za své lidství, za svou nenávisť k Rusům, a já v téhle hrozné historii trpím jenom za lásku!“

„Jestlipak víte,“ řekne jí náš osvícený náměstek ministra kultury, ‚jestlipak víte, paní Kalinová,‘ „ pokračuje Sisovský, „ že dobrá polovina našich spoluobčanů věří, že jste opravdu židovka? Původem!“ A Eva mu suše odpoví –

neboť Eva umí být úžasně ironická, půvabná, inteligentní, když zrovna není vzteklá nebo vyděšená až k nepřičetnosti – velice suše mu odpoví: ‚Vážený pane náměstku, moje rodina byla v šestnáctém století v Čechách pronásledována za svoje protestantství.‘ Jenže pana náměstka to nevyvede z rovnováhy, protože to už dávno ví. Řekne: ‚Tak mi tedy vysvětlíte, jak to přijde, že už ve svých devatenácti letech jste hrála na jevišti roli židovky Anny Frankové?‘ A Eva řekne: ‚Protože z desíti mladých hereček vybrali mě. A všechny jsme o tu roli stály víc než o cokoli jiného na světě.‘ ‚Šlo o mladé herečky,‘ zeptá se jí pan náměstek, ‚nebo o mladé židovky?‘“

‚Prosím tě, Zdeňku, já tuhle idiotskou historii nesnáším! Nemohu poslouchat už ani tu *tvoji* idiotskou historii! Z obou se mi dělá špatně, dělá se mi špatně z toho, že jsme je zažili! To byla Evropa, tohle je Amerika! Běhá mi mráz po zádech, když si uvědomím, že se to týkalo mě!‘“

‚„Šlo o mladé herečky,‘ ptá se jí on, ‚nebo o mladé židovky?‘ A Eva nato: ‚Jaký je v tom rozdíl? Některé z nich židovky mohly být. Ale já nejsem.‘ ‚Tak proč tedy,‘ řekne pan náměstek, ‚se vám chtělo hrát tu židovku na jevišti celé dva roky, když jste – aspoň tenkrát ještě – nesympatizovala se sionismem?‘ A Eva řekne: ‚Hrála jsem židovku v *Ivanovovi* od Antona Čechova. Hrála jsem židovku v *Kupci benátském* od Shakespeara.‘ Jenže pro pana náměstka to není žádný argument. Že se Evě chtělo hrát židovku dokonce i ve hře od Antona Čechova, kde máte co dělat, abyste nějakou našli, to v očích pana náměstka Evino postavení nijak neposiluje. ‚Každému je přece jasné,‘ vysvětluje mu Eva, ‚že jde jenom o herecké role! I když si bude polovina země myslet, že jsem

židovka, tak se ze mě kvůli tomu ještě židovka nestane. Kdysi se o mně říkalo, že jsem poloviční cikánka; a možná je spousta lidí, kteří tomu dodnes věří – díky jednomu špatnému filmu, ve kterém jsem účinkovala s Petrem. Jenže, pane náměstku,‘ povídá Eva, ‚co všichni opravdu vědí a o čem skutečně nikdo nepochybuje, je to, že jsem *herečka*? A pan náměstek ji doplní: ‚Jste herečka, paní Kalinová, která moc ráda hraje židovky a která je hraje mistrovsky – *to* vědí všichni. Každý ví, že v celé naší zemi nikdo nedokáže zahrát židovku lip.‘ ‚A kdyby to i byla pravda, to je dneska u nás taky zločin?‘ Eva teď už křičí a samozřejmě taky brečí. Celá se chvěje. A pan náměstek k ní začne být najednou hodný, určitě hodnější než předtím. Nabídne jí koňak, aby se uklidnila. Vysvětlí jí, že nemá na mysli rasové zákony. Nemluví dokonce ani za sebe. Náhodou mu v šestapadesátém mohlo srdce utrhnout, když viděl Evu hrát malou Annu Frankovou. Při tom představení brečel – nikdy na to nezapomene. Po tomhle přiznání je Eva dokonale zmatená. ‚Tak o čem vlastně mluvíte?‘ zeptá se ho. ‚O citech našeho lidu,‘ odpoví pan náměstek. ‚O citech velkého českého národa. Skutečnost, že jste opustila zasloužilého umělce Petra Kalinu, abyste se stala milenkou sionisty Poláka, by byla otřesná již sama o sobě, ale náš lid vám to neodpustí také proto, že celý život představujete na jevištích židovky.‘ ‚To je nesmysl,‘ křičí Eva, ‚to není možné. Češi milovali Annu Frankovou, milovali *mě* za to, že jsem ji hrála!‘ Načež pan náměstek vytáhne fasciكل podvržených dopisů od dotěrných diváků – podvržených stejně jako ty nápisy na zdech divadla. A tím je případ uzavřen. Evu z Národního vyhodí. A pan náměstek ministra

kultury je sám sebou tak nadšený, že se všude vytahuje, jak s tou Polákovou kurvou zatočil a jak tomu židovskému parchantovi ukázal, kdo v téhle zemi vládne. Snad si představuje, že až se tuhle novinu dovědí v Moskvě, dostane od Rusů medaili za krutost a antisemitismus. Dávají jakousi zlatou medaili právě za takovéhle věci. Jenže namísto toho musí odejít z funkce. Když jsem o něm slyšel naposledy, byl zástupcem šéfredaktora jednoho nakladatelství, které vydává náboženskou literaturu. Protože Češi *skutečně* milovali Annu Frankovou – a protože se někdo nahoře toho pitomce tak jako tak potřeboval zbavit – dostane padávka za to, jak jednal s Evou Kalinovou. Pro Evu by bývalo bylo samozřejmě lepší, kdyby jí místo vyhazovu pana náměstka vzali zpátky do Národního divadla. Ale tak vyvinutý náš systém spravedlnosti dosud není. Umí lip trestat než napravovat křivdy.“

„Hovno umí,“ řekne Eva. „Jsem prostě padavka. Jsem úplně blbá a nedovedu se těm gaunerům postavit. Pokaždé se rozbrečím, roztřesu se a sesypu. Já si všechno, co mi provedli, *zasloužím*. V dnešním světě takhle vyvádět kvůli mužskému! Měli mi useknout hlavu. *To* by bývalo bylo spravedlivé!“

„A teď,“ řekne Sisovský, „si začala s dalším židem. V jejím věku. Teď se zničila dokonale.“

Eva na něho vyjede česky, on odpovídá anglicky. „Co chceš dělat doma v neděli?“ říkají. „Napij se Evičko. Dej si kapku whisky. Pokus se radovat ze života.“

Znovu ho zaplaví češtinou, domlouvá mu nebo ho zahrnuje výčitkami, či snad cosi vyčítá sama sobě. Sisovský zase odpoví v angličtině,

neobyčejně laskavě: „Chápu. Ale *Zuckermana* to zajímá.“

„Jdu pryč!“ oznámí mně Eva. „Musím!“ A vyběhne z pokoje.

„No, já zůstanu...“ zamumlá Sisovský a dopije sklenku. Než stačím vstát, abych Evu doprovodil ke dveřím bytu, slyším, jak se otevřou a zas prudce zavrou.

„Pokud vás to zajímá,“ povídá Sisovský, když mu znovu nalévám, „řekla mi, že jde domů, já se jí zeptal, co tam bude dělat, a ona odpověděla: ‚Mám tě plný zuby a sebe taky. A z těch starých otravných historií je mi na blití.‘“

„Chtěla by patrně slyšet něco nového.“

„Chtěla by slyšet nového mužského. Dnes je našťavaná proto, že prý jsem vám ji chtěl jenom předvést. Co mám dělat – nechávat ji doma samotnou, aby se oběsila? V neděli? Ať jdeme v New Yorku kamkoli a je tam třeba jenom jediný mužský, pokaždé mě začne obviňovat. ‚K čemu tohohle chlapa potřebuješ?‘ vyptává se mě. Dělá mi scény a nadává mi, že jsem pasák. Jsem pasák, protože by mě ráda opustila, ale bojí se to udělat, poněvadž v New Yorku nic neznamená a je tu sama.“

„A do Prahy se vrátit nemůže?“

„Je pro ni lepší nebýt Eva Kalinová tady, než nebýt Eva Kalinová tam. V Praze by zešílela, kdyby zjistila, kdo tam dnes hraje madam Arkadinu.“

„Ale tady zešílí proto, že prodává šaty.“

„Ne,“ vrtí hlavou Sisovský, „šaty nejsou problém. Problém je neděle. Neděle není pro emigranta zrovna nejlepší den.“

„Jak je možné, že vás dva pustili ven?“

„To je teď poslední linie, nechají odejít každého, kdo odejít chce. Ten, kdo nechce, musí být zticha. A ten, kdo nechce ani odejít, ani být zticha, skončí v kriminále.“

„Ani jsem si neuvědomil, Sisovský, že vy jste ještě k tomu ke všemu žid.“

„Jsem podobný své matce, která není židovka. Měl jsem židovského otce. To ale nebyl jen tak lecjaký žid – to byl, podobně jako vy, žid, který psal o židech. Stejně jako vy byl také celý život posedlý židovstvím. Napsal o židech stovky povídek, jenomže žádnou nevydal. Byl introvert. Učil matematiku na střední škole v provinčním městečku. Psal jen tak pro sebe. Umíte jidiš?“

„Já jsem žid, jehož mateřským jazykem je angličtina.“

„Povídky mého otce jsou v jidiš. Naučil jsem se ten jazyk, abych si je mohl přečíst, ale mluvit neumím. Otce jsem také nikdy neslyšel mluvit jidiš. Umřel v jedenáctýřicátém roce. Dokonce ještě předtím, než začali židy deportovat. Jeden nacista přišel k nám domů a zastřelil ho.“

„Proč právě jeho?“

„Když už tu Eva není, tak mohu vyprávět. Je to další z otravných historek mého evropského repertoáru. Patří k mým nejoblíbenějším. V našem městečku byl jeden důstojník gestapa, který hrál děsně rád šachy. Na samém počátku okupace zjistil, že můj otec býval šachovým přeborníkem kraje, a začal ho každý večer zvat do svého domu. Otec byl mezi lidmi hrozně plachý, dokonce i před svými žáky. Ale doufal, že když gestapákovi neodmítne, bude snad nad matkou a bratrem držet ochrannou ruku, a tak pozvání vždycky přijal. A skutečně se jim ochrany dostalo. Všechny židy ve městě nahnali do ghetta, všichni na tom byli den

ode dne hůř, jenom naše rodina ne. Víc než rok je nechávali na pokoji. Otec už na gymnáziu učit nesměl, ale dovolili mu dávat soukromé hodiny a tak si vydělat nějaké peníze. Večer, po večeři, odcházel z ghetta hrát šachy s tím gcstapákem. Jenomže ve městě byl další důstojník gestapa, a ten zase držel ochrannou ruku nad jedním židovským zubařem. Za to, že mu dobře spravoval zuby. Zubařovu rodinu taky nikdo neobtěžoval a on sám mohl dokonce dál provozovat svou praxi. Jednou v neděli, byla to asi neděle hodně podobná dnešní, si ti dva gestapáci vyrazili spolu na flám a opili se – podobně jako se to díky vaší pohostinnosti krásně daří teď nám. A došlo mezi nimi k hádce. Byli to velcí kamarádi, takže se museli opravdu hodně pohádat, protože ten šachista se tak rozzlobil, že se sebral, zašel do domu židovského zubaře, vytáhl ho z postele a na místě zastřelil. To zase rozběsnilo druhého nacistu natolik, že ráno přišel k nám a zastřelil otce a mého osmiletého bratra. Když byli oba důstojníci předvoláni na kobereček k německému veliteli, vysvětlil to vrah mého otce takhle: ‚On zastřelil mého žida, tak já na oplátku zase toho jeho.‘ ‚Ale proč jsi střílel i kluka?‘ ‚Měl jsem zkrátka šílený vztek.‘ Dostali důtku a napomenutí, aby to víckrát nedělali. Tím věc skončila. Ale i ta důtku byla něco výjimečného. Tenkrát neexistoval žádný zákon proti střílení židů, ať doma či na ulici.“

„Co se stalo s vaší matkou?“

„Maminka se schovávala na jednom statku. Tam mě dva měsíce nato porodila. Ani ona, ani já jsme nevypadali židovsky. Můj bratr taky ne, ale měl prostě smůlu. My s maminkou jsme přežili.“

„A proč vlastně váš otec, který měl árijskou ženu, psal povídky v jidiš? Proč nepsal česky? Musel přece česky umět, když učil na gymnáziu.“

„Byl toho názoru, že česky mají psát Češi. S mou matkou se oženil, ale za skutečného Čecha se nikdy nepovažoval. Žid, který si vezme židovku, může doma zapomenout, že je žid. Žid, který si vezme árijku jako byla moje matka, má pořád na očích tvář, která mu nedá zapomenout jeho původ.“

„Německy nepsal nikdy?“

„Nebyli jsme sudetští Němci, chápejte, ani pražští židi. K němčině měl otec samozřejmě blíž, právě kvůli jidiš. Trval na tom, aby se můj bratr naučil německy pořádně. Sám četl Lessinga, Herdera, Goetha a Schillera, ale jeho vlastní táta, můj dědeček, nebyl ani městský žid jako on, byl žid z venkova, vesnický obchodníček. Takoví židi mluvili s Čechy česky, ale doma se dorozumívali jenom v jidiš. To všechno je v otcových povídkách: bezdomoví a vykořenění. Jedna z nich se jmenuje ‚Mateřština‘. Je jenom tři stránky dlouhá, o malém židovském chlapci, který mluví knižní němčinou, jeho čeština nemá šťávu, a v jidiš se dorozumívá jazykem lidí, kteří jsou ještě prostší než on. Kafkovo vykořenění nebylo nic ve srovnání s otcovým, smím-li se tak vyjádřit. Kafka měl aspoň v krvi devatenácté století – to měli všichni pražští židé. Kafka patřil literatuře, když už ničemu jinému. Kdyby byl otec přežil, asi bych si byl vůči němu vypěstoval nepřekonatelný antagonismus. Myslel bych si: ‚Kvůli čemu je tenhle člověk tak osamělý? Proč je stále tak smutný a zahleděný do sebe? Měl by se přidat k revoluci – pak by neseděl s hlavou ve dlaních a nedumal o tom, kam vlastně patří.‘“

„Synové jsou na celém světě proslavení tím, jak jsou ke svým otcům velkorysí.“

„Když jsem přijel do New Yorku a psal jsem vám, řekl jsem Evě: ‚S tímhle velkým člověkem mě něco spojuje.‘ Myslel jsem přitom na otce a jeho povídky. Od našeho příjezdu z Evropy jsem přečetl už padesát amerických románů o židech. V Praze jsem netušil, že tenhle neuvěřitelný fenomén vůbec existuje a že je tak rozšířený. V předválečném Československu platil můj otec za podivína. I kdyby byl chtěl své povídky publikovat, kdo by mu je byl vydal? A i kdyby jich otiskl všech dvě stě, nikdo by jim nevěnoval pozornost – takovému tématu rozhodně ne. Ale v Americe mohl být můj otec slavný spisovatel. Kdyby byl emigroval ještě před mým narozením, přijel by do New Yorku jako třicetiletý, nějaký dobrák ho mohl objevit – a publikoval by v nejlepších magazínech. Byl by něco víc než jenom jeden ze zavražděných židů. Celá léta jsem si na otce ani nevzpomněl, ale teď mám pořád plnou hlavu toho, co by si on myslel o Americe, kterou právě poznávám. A co by si asi Amerika myslela o něm. Letos by mu bylo dvaasedmdesát. Jsem jako posedlý, když si představím, jak velkým židovským spisovatelem mohl být.“

„Jeho povídky jsou opravdu tak dobré?“

„Skutečně nepřeháním. Byl to veliký a skvělý autor.“

„Jako kdo? Jako Šolom Alejchem? Jako Isaac Babel?“

„Mohu vám jenom říct, že při psaní byl úsporný, pokorný, plachý, ale vždycky jedinečně svůj. Uměl být také vášnivý, květnatý, intelektuální – dokázal všechno. Ne, jeho jidiš není jidiš Šoloma Alejchema. Je to flaubertovské jidiš. Jeho poslední

práce, deset krátkých povídek o nacistech a židech, je nejsmutnější záznam, jaký jsem kdy četl o hrůzách, které mohou člověka v životě potkat. Líčí v nich rodinu gestapáka, s nímž hrával večer šachy, návštěvy v jejich domě, a jak šarmantně se k němu všichni chovali. Dal jim název ‚Šachové povídky‘.“

„Co se s nimi stalo?“

„Zůstaly v Praze se všemi mými knížkami. A knížky zůstaly u mé ženy. A moje žena mě už nemiluje. Dala se kvůli mě na pití. Naše dcera kvůli mě začala vysilovat a žije u své lety. Policie kvůli mně nedává manželce pokoj. Bojím se, že otcovy povídky už asi v životě neuvidím. Kdykoli maminka o ně přijde moji ženu požádat, ona jenom podrobně vypráví, jak jsem jí zahýbal. A ukazuje jí fotografie všech mých milenek, nahatých. Ty jsem taky bohužel nechal doma, spolu s knížkami.“

„Myslíte, že povídky vašeho otce zničí?“

„Ne, ne, to by neudělala. Olga taky píše. V Československu je proslavená tím, že píše, pije a kdekomu ukazuje přirození. Asi by se vám líbila. Kdysi to byla krasavice s božským dlouhým nohama a šedým kočičím očima, a ty její knížky bývaly také velmi pěkné. Nikomu nedokáže nic odříct. Jenom vůči mně se staví na zadní. Ať na ní chce jiný mužský cokoli, Olga to udělá. A udělá to dobře. Kdybyste zajel do Prahy, kdybyste se s Olgou setkal a ona se do vás zamilovala, dala by vám dokonce i povídky mého otce, pokud byste jí o ně řekl správným způsobem. Miluje lásku. Pro lásku udělá všechno. Americký spisovatel, slavný, přitažlivý americký génus, který nepřehání do nemožnosti americkou naivitu – kdyby takový člověk Olgu požádal o povídky mého otce, jsem si

naprosto jistý, že by mu je dala. Jenom by ji nesměl povalit na záda příliš brzo.“

Praha, 4. února 1976

Každé úterý se koná u Klenka báječný mejdan, ať je Klenek doma nebo ne. Ted' právě režíruje nějaký film ve Francii. Protože je technicky vzato pořád ještě manželem jedné německé baronky, může podle československých zákonů trávit rok co rok šest měsíců za hranicemi, naoko s ní. Dveře československého státního filmu jsou pro něj zavřené, ale žije si dál ve svém paláci a smí se stýkat se starými přáteli, z nichž mnohé dnešní režim pokládá za své úhlavní nepřátele. Nikomu není jasné, proč taková privilegia má – možná proto, že režimu slouží k propagandistickým účelům; mohou ho předhazovat svým kritikům ze západu jako doklad, že si u nás umělci mohou žít jak je jim líbo. A navíc, když mu povolují pracovat v zahraničí, mohou mu nadále zdaňovat jeho vysoké příjmy v tvrdých valutách. Bolotka říká, že Klenek může být docela dobře i fízl.

„Pravděpodobně jim chodí dávat rozumy,“ říká Bolotka. „Ne že by na tom záleželo. Nikdo se mu s ničím nesvěřuje, on to ví a oni taky.“

„K čemu je to tedy dobré?“

„U Klenka jde o to, že fízluje v oblasti sexu, nikoli politiky. Barák má prošpikovaný mikrofony. Estébáci si přehrávají magnetofonové záznamy z Klenkových mejdanů. Potloukají se kolem a nakukují do oken. Dělají svou práci. Někdy dokonce i něco zahlídnou a jsou z toho celí na větvi. Je to pro ně příjemné rozptýlení z obvyklé rutiny, která je plná naschválů a zlomyslností. Dělá jim to dobře. Každému to dělá dobře. Ke Klenkovi chodí mladé holky, patnáctky. Oblékají se jako

prostitutky a sjíždějí se sem z okruhu sta kilometrů. Každý se chce nějak pobavit, i děti školou povinné. Jestli máte rád orgie, pojd'te se mnou. Co přišli Rusové, nejlepší orgie v Evropě se pořádají v Československu. Čím méně svobody, tím víc se souloží. U Klenka můžete mít na co si vzpomenete. Drogy ne, ale spoustu whisky. Můžete souložit, masturbovat, prohlížet si porno nebo sám sebe v zrcadle, a taky nemusíte dělat vůbec nic. Scházejí se tam samí lepší lidi. A taky horší. My jsme teď všichni revolucionáři. Pojd'te na orgie, Zuckermane – budete svědkem posledního stadia revoluce.“

Klenek žije v malém paláci ze sedmnáctého století na Kampě, na malém ostrůvku, kam se dá sestoupit po dlouhých vlhkých schodech z Karlova mostu. Stojím na kočičích hlavách náměstíčka před Klenkovým sídlem a poslouchám, jak se pod vysokým kamenným nábrežím pění Vltava. Vydali jsme se s Bolotkou od mého hotelu bludištěm uliček bývalého ghetta, kolem hřbitova s různě povalenými náhrobními kameny, podle Bolotkovy informace nejstaršího židovského hřbitova, který se v Evropě zachoval. Za železným mřížovím vypadá ta směsice pokřivených omšelých kamenných desek spíš jako pozůstatky po ničivém cyklonu než jako místo věčného odpočinku. I dvanáct tisíc židů je pohřbeno v několika vrstvách na ploše, na niž by se vešlo malé newyorské parkoviště. Náhrobní kameny smáčí drobný déšť, na stromech posedávají havrani.

U Klenka: objemné starší ženy v tmavých pláštích do deště z umělého hedvábí, hezké mladé ženy ověšené šperky a v dlouhých toaletách, obtlouští pánové středního věku v plandavých oblecích, kteří vypadají jako poštovní podúředníci, starší muži s bílými vlasy, pár štíhlých mladíků v

amerických džínsách – ale žádné patnáctky. Bolotka se patrně baví tím, že před návštěvníkem z ciziny přehání hloubku pražské hříšnosti – trošku studené sprchy na fantazírování svobodného světa o ctnostném politickém utrpení.

Sedí vedle mě na pohovce a vysvětluje, kdo je kdo a co má rád.

„Támhle ten byl novinář, než ho vyhodili. Miluje porno. Na vlastní oči jsem viděl, jak obdělává holku zezadu a čte si přitom sprostá! nicky. Támhle ten – to je abstraktní malíř. Příšerný. Nejlepší abstraktní malby vytvořil v den, kdy přišli Rusové. Šel do ulic a přemalovával všechny orientační cedule, aby vnesl zmatek mezi tanky. Má nejdelší ocas v Praze. Ten úředníček tamhle je pan Vodička. Moc dobrý spisovatel, vynikající spisovatel, ale hrozně podělaný. Jak vidí petici, omdlívá. Když ho vzkřísíte, řekne, že podepíše: má osmadesát procent důvodů podepsat a jenom dvě procenta nepodepsat. Zbývají mu na rozhodnutí jenom dvě procenta – tak tedy podepíše. Jenže druhý den se ta dvě procenta rozmnoží na rovnou stovku. Zrovna tenhle týden se pan Vodička nechal na nejvyšších místech slyšet, že jeho názory byly pomýlené a že toho moc lituje. Doufá, že si takhle vykoleduje zelenou, aby zas moh psát ty svoje perverzitivity.“

„A dovolí mu to?“

„Ovšemže ne. Řeknou mu, že teď musí napsat historický román o plzeňském pivu.“

Připojí se k nám vysoká štíhlá žena, která je nápadná houštinou vlasů, obarvených do odstínu nové měděné mince o hodnotě jedné penny. Natočené lokny jí padají do čela. Její tvář s ostře řezanými ptačími rysy je nabalzamována vrstvou

bílého líčidla. Má šedivé kočičí oči a svůdně se usmívá. „Já vím, kdo jste,“ pošeptá mi.

„A kdo jste vy?“

„Nevím. Mám pocit, že vůbec neexistuju.“

Obrátí se na Bolotku: „Existuju?“

„To je Olga,“ odpoví Bolotka. „Má nejhezčí nohy v Praze. Právě vám je ukazuje. Jinak neexistuje.“

K Olze se přiblíží pan Vodička, dvorně se ukloní a vezme ji za ruku. Je to malý, nenápadný, asi šedesátiletý človíček, pěkně oblečený, s tlustými brýlemi. Olga si ho nevsímá.

„Můj milenec mě chce zabít,“ říká mi.

Pan Vodička jí cosi šeptá do ucha. Ona ho pohybem ruky odhání, ale on si vášnivě přitiskne její ruku k tváři.

„Zajímá ho, jestli má pro něj nějakého chlapečka,“ vysvětluje mi Bolotka.

„Co je to za ženu?“

„Patřila k nejslavnějším ženským v zemi. Olga psávala české romány o lásce. Stalo se, že na rande do hospody nedorazil jeden její mužský, Olga o tom napsala milostnou povídku, a v celé zemi se diskutovalo, proč se na ni vybod. Měla potrat, řekla doktorovi, že pachatelem by mohl být jeden z jedenácti mužů, a v celé zemi se debatovalo, jestli jich bylo opravdu tolik. Vlezla do postele se ženskou, a celá země si o tom přečetla povídku a začala se dohadovat, s kterou to bylo. V sedmnácti už napsala bestseller. *Touha*. Naše Olga nejvíc miluje všechno, co ztratila. Miluje český venkov. Miluje své dětství. Pořád po něčem touží. Pokaždé, když o něco přijde, šílí. A to se jí stávalo *i předtím*, než dorazili Rusové. Klenek ji zahlédl v kavárně, vysokou venkovskou holku se srdcem plným *touhy*, a přivedl ji sem. To už je víc jak dvacet let.

Potom byla sedm let vdaná. Měla dítě. Chudinka dítě. Teď jí manžel utekl s jinou tuzemskou hvězdou, s krásnou českou herečkou, kterou v Americe zničí. A o Olgu se zase stará Klenek.“

„Proč potřebuje, aby se o ni někdo staral?“

„Proč potřebuješ, aby se o tebe někdo staral?“ zeptá se Bolotka Olgy.

„To je hrůza,“ řekne ona. „Dnes večer slyším pořád jenom o sobě. O tom, s kým souložím. A já bych přitom s těmi lidmi v životě nevlezla do postele.“

„Proč potřebuješ, aby se o tebe někdo staral, Olgo?“ ptá se znovu Bolotka.

„Protože jsem celá roztřesená. Sáhni si, jak se třesu. Nemůžu se toho zbavit. Všeho se bojím.“ Ukáže na mne: „Meho se taky bojím.“

Zhroutí se na pohovku, vměstná se mezi Bolotku a mě. Cítím, jak se ke mně tisknou nejhezčí nohy v Praze. Zdá se mi, že i já začínám podléhat *touze*.

„Vůbec se nechováte, jako byste měla strach,“ povídám.

„Protože se bojím všeho, tak už mi vlastně na ničem nesejde. Jestli se zřítím do moc velkého průseru, vy zkrátka přijedete, vezmete si mě a odvezete do Ameriky. Pošlu vám telegram a vy mě hned přijedete zachránit“ Obrátí se k Bolotkovi: „Víš, co chce pan Vodička?“

Má jednoho chlapečka, co ještě nikdy neviděl ženskou. Chce, abych se mu ukázala. Šel pro něj někam ven.“ Obrátí se ke mně: „Proč jste přijel do Prahy? Hledat Kafku? Všichni intelektuálové sem jezdí hledat Kafku. Kafka je mrtvý. Měli by hledat Olgu. Máte v plánu se v Praze s někým vyspat? Jestli jo, dejte mi vědět.“ K Bolotkovi: „Kouba. Tamhle je Kouba! Nesnesu být v jednom domě s

Koubou!“ Ke mně: „Chcete vědět, proč potřebuju, aby se o mě někdo staral? *Kvůli blbejm komunistům jako je Kouba!* Ukáže na upilovaného plešatého muže, který cosi živě vypráví kroužku přátel uprostřed hemžícího se davu. „Kouba věděl za nás za všechny, jak se má šťastně žít. Těmhle Koubům trvá dvacet let, než se poučí, a stejně zůstanou blbí. Samá věda a žádná inteligence. *Vůbec žádná.* Kouba je náš velký komunistický hrdina. Překvapuje mě, že je v Praze. Všichni naši velcí komunističtí hrdinové, co byli v době invaze s milenkami v Itálii, se neobtěžovali vrátit z dovolené. Víte proč? Protože když Rusové okupovali Prahu, osvobodili je konečně od jejich manželek. Největší z našich komunistických hrdinů jsou dnes se svými milenkami v New Yorku a učí tam marxismus-leninismus. Mrzí je jenom to, že revoluce padla do nesprávných rukou. Jinak jsou jako náš Kouba – pořád stoprocentně přesvědčení, že mají pravdu. Tak proč jste vlastně přijel do Prahy? Kafku nehledáte, nikdo z našich hrdinů v New Yorku vás neposlal a souložit nechcete. Nechcete *fakovat*. Fak! Já tohle slovo miluju. Proč my takové slovo nemáme, Rudolfe?“ Zase ke mně: „Naučte mě správně zacházet se slovesem fuck! Tohle je báječněj faking mejdan. Ti mě opravdu zfakovali. Nádherné slovo! Naučte mě to!“

„*Shut the fuck up!*“

„Bezvadné slovo. *Shut the fuck up.* Ještě něco!“

„*Fuck it all. Fuck everything.*“

„Správně, *fuck it all! Fuck everything and everybody.* Zfakovat všechno a všechny. Fakovat svět tak dlouho, až svět nebude moct fakovat mě. Vidíte, jak se rychle učím. V Americe by ze mě byla slavná spisovatelka. Slavná jako vy. Vy se mě bojíte lakovat. Proč? Jak to, že jste napsal knížku o

fakování, co vám vynesla slávu, když se sám fakovat bojíte? Odmítáte fakovat každého nebo jenom mě?“

„Každého.“

„Je k tobě hrozně ohleduplný, Olgo,“ řekne Bolotka. „Je to džentlmen, a tak ti neříká pravdu, protože jsi úplně beznadějná.“

„Proč jsem úplně beznadějná?“

„Protože žádná ženská v Americe by s ním takhle nemluvila.“

„Jak mluví ženské v Americe? Vyškolte mě na americkou ženskou!“

„Především byste musela dát ruku z mého poklopce.“

„Aha. Prima. Co dál?“

„Pak bychom si spolu povídali. Nejdřív bychom se snažili jeden druhého poznat.“

„Proč? Tomu nerozumím. Povídat si o čem? O Indiánech?“

„Ano. Nejdřív bychom hodně dlouho mluvili o Indiánech.“

„A teprve *pak* bych vám dala ruku na poklopec.“

„Správně.“

„A pak byste mě fakoval.“

„Asi tak nějak by to probíhalo, ano.“

„Amerika je strašně zvláštní země.“

„Jedna z nejzvláštnějších.“

Pan Vodička, zruřovělý vzrušením, k nám vleče pokojem chlapečka. Pana Vodičku vzrušuje všechno: že se k němu Olga chová jako k otravnému dítěti, že Bolotka s ním mluví jako se spráskaným psem, že chlapeček je evidentně už předem otrávený z jeho horoucí touhy. Jevištní nádhera Klenkova salónu – tmavě rudé sametové závěsy, masivní, bohatě vyřezávaný starý nábytek,

prošlapané perské koberce, řady ponurých romantických krajinek zavěšených na stěnách vykládaných dubovým dřevem – nevyvolává na chlapečkově tváři nic víc než arogantní úšklebek. Byl už přece všude, už ve svých dvanácti letech viděl nejlepší bordely.

Pan Vodička představuje chlapečka vybranými slovy. Bolotka překládá. „Říká Olze, že tenhle chlapeček ještě neviděl ženskou. Jenom proto prý ho sem dostal. Slíbil mu, že mu nějakou ukáže. Tvrdí, že Olga se musí předvést, jinak prý chlapeček odejde.“

„Co budete dělat?“ ptám se Olgy.

„Co bych dělala? Ukážu mu ji. Já mám na fakování vás. Pan Vodička má na fakování jenom své sny. Bojí se všeho ještě mnohem víc než já.“

„Takže to uděláte z lásky k bližnímu.“

Olga si položí mé ruce na ňadra a řekne: „Kdyby nebylo lásky k bližnímu, Zuckermane, člověk by druhému nepodal ani sklenici vody.“

Výměna několika českých slov. Bolotka překládá.

Olga povídá panu Vodičkovi: „Nejdřív bych ale já chtěla vidět ten jeho aparát.“

Chlapeček o tom nechce ani slyšet. Je buclatý, hladoučký, má tmavou tvář a kruté rysy: krém karamel se šlehačkou.

Olga mávne rukou: tak si ho strč do prdele a vypadni.

„Proč ho chcete vidět?“ ptám se jí.

„Já po tom netoužím. Už jsem jich v životě viděla dost. Vidět ho chce pan Vodička.“

Pět minut chlapečkovi domlouvá v nejměkčí, nejmazlivější češtině, než se konečně jako trucovité rozmazlené dítě přiblíží k pohovce, vzhledne zamračeně ke stropu a otevře zip. Olga

mu nařídí, aby přistoupil ještě o krok blíž a jemně, dvěma prsty a palcem, mu zajede do kalhot. Chlapeček zívne. Olga mu vytáhne z poklopce penis. Pan Vodička se dívá. Všichni se díváme. Společenská zábava v okupované Praze.

„Teď,“ povídá Olga, „dají do televize mou fotografii, jak ho držím za ocas. V tomhle baráku jsou kamery všude. Na ulici mě pořád fotografují. Polovina téhle země fízluje druhou polovinu. Jsem prý sprostá degenerovaná buržoazní negativistická pseudomělkyně – a tímhle to dokážou. Tímhle mě zničí.“

„Proč to tedy děláte?“

„Protože bych byla blbá, kdybych to neudělala.“ Anglicky řekne panu Vodičkovi: „Pojď, teď mu ji ukážu já.“ Zavře chlapečkovi zip a odvádí ho pryč. Pan Vodička dychtivě cupitá za nimi.

„Jsou tu *opravdu* skryté kamery?“ ptám se Bolotky.

„Klenek tvrdí, že ne, že jenom mikrofony. Kamery jsou možná v ložnicích, kvůli šoustání. Jenže člověk si může lehnout na podlahu a zhasnout. Jen klid. Nemějte obavy. Jestli ji chcete přeříznout, tak ji obdělejte na zemi. Tam vás nikdo nenafilmuje.“

„Kdo je ten milenec, co ji chce zabít?“

„Nemusíte se ho bát, ten nezabije ani ji, ani vás. Už by ji nejradši neviděl. Jednou v noci se Olga ožrala, dostala vztek, že s ní nechce nic mít, a když zjistila, že si našel novou holku, zatelefonovala policajtům, že se ji chystá zamordovat. Policajti přijdou, jenže mezitím už sranda skončila, on je svlečený a moc se omlouvá, že si s tou novou holkou začal. Jenže policajti jsou taky ožralí a odvedou ho. Celá země je ožralá. Náš pan

prezident musí na obrazovce v tříhodinovém projevu lidem kázat, aby přestali chlastat a vrátili se do práce. Vlezte si večer do tramvaje, když se naše slavná dělnická třída vrací domů. Naše slavná dělnická třída smrdí jako pivovar.“

„Co se stalo s tím milencem Olgy?“

„Má v kapse lékařské vysvědčení, že je psychiatrický případ.“

„A je?“

„Nosí ho s sebou, aby mu dali pokoj. Nechají člověka na pokoji, když může dokázat, že je cvok. Je to docela rozumný mužský: zajímá se o šoustání a o psaní básniček, ne o pitomou politiku. Což dokazuje, že *není* blázen. Jenže policajti přišli, přečetli si potvrzení a odvezli ho do blázince. Ještě tam je. Olga si myslí, že ji teď zabije za to, co mu provedla. Ale on je tam šťastný. V blázinci nemusí celý den pracovat jako v nádražní pokladně. Má konečně zase víc klidu a času na psaní. Může celý den psát jenom básničky a nemusí vypisovat železniční jízdenky.“

„Jak takhle můžete všichni žít?“

„Lidská přizpůsobivost je obrovské požehnání.“

Olga se vrátí a sedne si mi na klín.

„Kde je pan Vodička?“ ptám se.

„Zavřel se s chlapečkem na hajzlu.“

„Cos jim provedla, Olgo?“ ptá se Bolotka.

„Vůbec nic. Když jsem to klukovi ukázala, zařval. Svlékla jsem si kalhotky a on křičí: To je hrozný! Ale pan Vodička se naklonil, opřel si ruce o kolena a začal mou kundičku přes ty svoje tlusté brejle studovat. Možná chce napsat něco, co tu ještě nebylo. Brejlí mi na ni a pak klukovi povídá: ‚Nevím, nevím, příteli – naše gusto to není, ale z estetického hlediska to není tak hrozné.‘“

Půl jedenácté. V jedenáct mám v jedné vinárně schůzku s Hosem a Hoffmanem. Každý předpokládá, že jsem přijel do Prahy politovat zakázané spisovatele, zatímco ve skutečnosti jsem přijel uzavřít jistou dohodu se ženou plnou *touhy*, která mi sedí na klíně.

„Budete se muset zvednout, Olgo. Odcházím.“

„Půjdu s vámi.“

„Musíte mít trpělivost,“ povídá mi Bolotka.

„My jsme malá země. U nás neseženete tolik miliónů patnáctek. Ale když budete mít trpělivost, ona se nějaká objeví. A bude stát za to. Nějaká malá česká buchtička k sežrání. Nač ten spěch? Čeho se bojíte? Vidíte přece – nic se neděje. V Praze můžete vyvádět jak chcete, nikdo ani nemrkne. Takovou svobodu v New Yorku nemáte.“

„On žádnou patnáctku nechce,“ řekne Olga. „Z těchhle holčiček jsou teď už samé staré kurvy. On chce čtyřicítka.“

Sesunu Olgu z klína a vstávám k odchodu.

„Co je to za chování?“ zeptá se Olga. „Přijedete do Československa, jedete takovou dálku, a pak se chováte takhle. Už vás nikdy nevidím.“

„Uvidíte.“

„Lžete. Vráťte se ke svým Američankám, budete jim vyprávět o Indiánech a fakovat je. Příště mi dejte vědět předem, já si prostuduju indiánské kmeny a pak budeme fakovat spolu.“

„Zvu vás zítra na oběd, Olgo. Vyzvednu si vás tu.“

„Ale co *dnes večer*? Proč mě nechcete fakovat *ted*? Proč mě opouštíte, když se vám líbím? Já tyhle americké spisovatele nechápu.“

Nepochopili by mě ani moji američtí čtenáři, kdyby mě mohli vidět. Nefakuju kdekoho, lépe

řečeno spíš nikoho: sedím pokojně na pohovce a chovám se zdvořile. Jsem důstojný, dobře vychovaný tichý pozorovatel, je na mě spolehnutí, jsem přívětivý, vyrovnaný, slušný a počestný člověk, a ve společnosti si nesvlékám kalhoty. Nebezpeční spisovatelé jsou *oni*. Všech lahůdek života, všeho luxusu, co člověka kazí, si užívám já – a přitom jak vtipnou módní komedii mravů dokážou rozpoutat tihle pražští páni z Nemanic ze svých nesnesitelných podmínek, z drtivého faktu, že přišli o všechno a že jsou zapraženi do žentouru svého pokoření! Oni jsou umlčeni a řvou, jsou samá ústa. A já jen jedno ucho a samé plány. Džentlmen z Ameriky v cizině, který si zakládá na tom, že podle staromódních představ hraje záslužnou, důstojnou a ctihodnou roli.

Bolotka nabídne Olze útěšné vysvětlení, proč už není na mém klíně: „Je to maloměšťák. Vykašli se na něj.“

„Ale tohle je beztřídní společnost,“ řekne Olga. „Tohle je socialismus. K čemu je vlastně socialismus dobrý, když já to potřebuju a nikdo mě nechce fakovat? Kdejaká velká mezinárodní osobnost jezdí do Prahy podívat se, jak nás utlačujou, ale nikdy mě žádná nefakuje. Jak je to možné? Přijede Sartre a nechce mě fakovat. Simoně de Beauvoir přijede s ním a nechce mě fakovat. Heinrich Böll, Carlos Fuentes, Graham Greene – a žádný mě nefakuje. A teď vy – a dopadá to stejně. Vy si myslíte, že Československo zachrání podpis nějaké petice, jenomže tuhle zem by mohlo zachránit jedině fakování Olgy.“

„Olga je ožrala,“ povídá Bolotka.

„A taky pláče,“ upozorním ho.

„Jen se o ni nebojte,“ říká Bolotka. „To je celá Olga.“

„A teď,“ říká Olga, „mě budou kvůli vám vyslyšet. Šest hodin se mě na vás budou vyptávat, a já jim ani nebudu moct říct, že jsme spolu fakovali.“

„Opravdu ji budou vyslyšet?“ ptám se Bolotky.

„Výslechy není nutné dramatizovat,“ říká. „To je rutina. Kdykoli čeští policajti někoho vyslychají, ptají se na všechno, nač se vůbec ptát můžou. Zajímá je všechno. Teď je zajímáte vy, ale tím není řečeno, že styk s vámi by musel někoho kompromitovat, že by ho za to museli z něčeho obvinít. Oni nic takového na obvinění nepotřebujou. Když vás obvinít chtějí, obviní vás a nic k tomu nepotřebujou. Jestli se mě budou ptát, proč jste přijel do Československa, prostě jim to povím.“

„Ano? Co jim řeknete?“

„Řeknu jim, že jste sem přijel lovit patnáctky. ‚Přečtěte si jeho knížku,‘ řeknu jim, ‚a pochopíte, proč přijel.‘ A Olga bude určitě v pořádku. Za pár neděl se Klenek vrátí domů a Olga přijde k sobě. S tím, kdo ji dneska v noci oklání, si nemusíte dělat starosti. On se někdo najde, kdo vás zastoupí.“

„Nebudu v pořádku,“ vzlyká Olga. „Ožeňte se se mnou a odvezte mě odtud. Zuckermane, jestli si mě vezmete za ženu, budou mě muset pustit. Je na to zákon, a tím se řídí i *oni*. Nebudete mě muset fakovat. Klidně budete moct dál fakovat americké holky. Milovat mě taky nemusíte. Dokonce ani prachy na vás nebudu chtít.“

„Drhla by vám podlahy,“ povídá Bolotka. „A žehlila by vám ty vaše krásné košile. Vid’, Olgo?“

„Ano! Ano! Žehlila bych vám košile od rána do večera!“

„První týden,“ řekne Bolotka. „A pak by nadešel druhý a s ním vzrušující zážitky pro pana manžela.“

„To není pravda,“ vykřikne Olga. „Nechala bych ho na pokoji!“

„Potom by přišla na řadu vodka,“ pokračuje Bolotka. „A to by byl teprv začátek dobrodružství.“

„V Americe ne,“ pláče Olga.

„Nepovídej,“ řekne Bolotka, „copak tobě by se v New Yorku nestýskalo po Praze?“

„Ne!“

„Olgo! V Americe by ses zastřelila.“

„Čímpak?“ zeptá se Bolotka. „Tankem! Dnes v noci! Ukradnu ruský tank a dnes v noci to do sebe naperu!“

Bolotka bydlí v zatuchlé místnosti na samém vrcholu ponuré schodištní šachty v ulici činžovních domů na předměstí Prahy. Navštívil jsem ho poránu. Když vidí, jak smutně se rozhlížím kolem sebe, ujišťuje mě, že si nemusím dělat starosti s jeho životní úrovní – tady se schovával před manželkou už dávno předtím, než mu zavřeli divadlo a zakázali uvádět „dekadentní“ revue. Pro člověka s jeho sklony je to prý opravdu *nejlepší bejvák* na světě. „Mladé holky strašně vzrušuje,“ informuje mě, „souložit v takovém doupěti.“ Je fascinován mým tvídovým oblekem a ptá se, zda by si ho mohl obléct, aby si vyzkoušel, jaký pocit je být zazobaným americkým spisovatelem. Bolotka je shrbený robustní muž se širokým mongolským obličejem. Má ošklivě podobanou tvář a jako žiletky ostré přimhouřené zelené oči, které vypadají jako pukliny v lebeční kosti. Jeho pohled dává jasně najevo: „Zblbnout se hned tak

nenechám!“ Někde má ženu a dokonce i děti; nedávno jeho manželce policajti zlomili ruku, když se jim snažila zabránit, aby vlezli do jejich bytu a zabavili nepřítomnému manželovi na tisíc knížek. „Proč jí na vás tolik záleží?“

„Jí na mě nezáleží – ona mě nenávidí. Ale *je* nenávidí ještě víc. Dneska mohou v Praze staré manželské páry nenávidět něco ještě mnohem víc než jeden druhého.“

Před měsícem přišli policajti ke dveřím téhle Bolotkovy díry v podkroví, aby mu sdělili, že lidem, kteří dělají režimu největší potíže, dávají vystěhovalecké papíry. Má osmačtyřicet hodin na vystěhování.

„Řekl jsem jim: ‚A proč se nevystěhujete vy? Vyšlo by to nastejno, víte? Dávám *vám* na to osmačtyřicet hodin.‘“

Ale nebylo by mu opravdu líp v Paříži nebo kousek za hranicemi ve Vídni, kde ho znají jako divadelního inovátora a kde by si mohl znovu vybudovat kariéru?

„Mám v Praze šestnáct ženských,“ odpoví. „Jak bych mohl odjet?“

Podá mi svůj župan, aby mi nebyla zima, a sám se svlékne a vsouká se do mého obleku. „Vypadáte v tom ještě víc jako gorila,“ povídám, když se přede mnou projde krokem modelky.

„A vy dokonce i v tom mém ostudném županu vypadáte jako šťastný, zdravý a bezstarostný podvodník,“ odpoví.

Bolotkův příběh.

„Bylo mi devatenáct, studoval jsem na univerzitě. Chtěl jsem být právníkem jako můj táta. Jenže po roce jsem došel k závěru, že toho nechám, a chtěl jsem přestoupit na Akademii múzických umění. Nejdřív mě samozřejmě čekal přijímací

pohovor. To bylo v roce 1950. Asi by mě bylo čekalo ještě dalších padesát pohovorů, ale dostal jsem se jenom k prvnímu. Vlezl jsem do místnosti a oni se vytasili s mým kádrovým materiálem. Byl skoro půl metru tlustý. Řekl jsem jim: ‚Jak to, že toho o mně máte tolik, vždyť jsem přece ještě nezačal žít. Nic jsem neprožil – jak o mně můžete mít tolik informací?‘ Nevysvětlili mi to. Sedím tam, oni v tom listují, a pak mi sdělí, že to nejde – nechat právně. Moje vzdělání stojí dělnické peníze. Dělníci investovali už jeden rok do mé právnické budoucnosti. Dělníci se nerozhodli k téhle investici proto, abych si to pak rozmyslel a přesedlal na múzické umění. Na Akademii nesmím a na žádnou jinou vysokou školu taky ne. Tak jsem řekl dobrá, a šel jsem domů. Tolik jsem o to zase nestál. Nebyl jsem na tom tak zle. Práva jsem k ničemu nepotřeboval. Měl jsem řadu holek, měl jsem svůj sexuální inštrument, měl jsem knížky – a popovídat jsem si vždycky mohl s jistým Blechou, to byl můj kamarád z dětství. Jenže oni si s ním povídali taky. Blecha se už tenkrát hodlal stát slavným básníkem, slavným prozaikem a slavným dramatikem. Jednou večer se ožral a přiznal se, že mě fízluje. Věděli, že je můj starý přítel, věděli, že píše a že mě chodí navštěvovat, a tak si ho najali jako fízla a on o mně jednou týdně psal hlášení. Byl ale hrozně špatný spisovatel, a dodnes je. Řekli mu, že když čtou jeho hlášení, nemohou se v nich vyznat. Nemá to prý ani hlavu, ani patu. Tak mu povídám: ‚Neklesej na mysl, Blecho, ukaž mi ta hlášení. Jistě nejsou tak špatná, jak oni tvrdí. Copak tomu rozumějí?‘ Jenže ty jeho fízloviny byly opravdu hrozné. Když mě citoval, vždycky mu unikl smysl, když vypisoval, kdy a kam jsem šel, vznikl z toho naprostý zmatek, a styl měl pod psa. Blecha se bál,

že ho vyhodí – bál se, že ho navíc budou podezřívát, že z přátelství ke mně s nimi hraje betla. Kdyby se něco takového dostalo do jeho kádrového materiálu, byl by nadosmrti zničený člověk. A kromě toho všechnen čas, který chtěl věnovat psaní básniček, povídek a divadelních her, musel trávit se mnou. Nestihl jinak nic udělat. Byl z toho náramně smutný. Dupal, jak každý den urvat aspoň pár hodin pro sebe a konečně začít pracovat na své kariéře nositele státního vyznamenání za vynikající práci, zasloužilého, a konečně národního umělce. Řešení bylo nasnadě. ‚Blecho,‘ řekl jsem mu, ‚já se budu fízlovat za tebe. Já vím líp než ty, co celý den dělám, a jinak nemám nic na práci. Budu na sebe psát hlášení, a ty jim je budeš dávat. Budou zírat, jak se tvůj všivej styl ze dne na den zdokonalí!, ale ty jim prostě řekneš, žeš byl předtím nemocný. Tím pádem nebudeš mít v kádrovém materiálu žádný škraloup, a já se zase zbavím tvé společnosti, ty sráči.‘ Blechu to nadchlo. Dával mi polovičku z toho, co mu platili, a všechno bylo v pořádku. Až do doby, kdy dospěli k názoru, že tak báječného fízla a spisovatele musí povýšit. Blecha se zděsil. Přišel za mnou, že když jsem ho do toho dostal, ať mu teď z bryndy pomůžu. Chtěli ho nasadit jako fízla na větší esa než jsem byl já. Jeho hlášení dokonce používali na ministerstvu vnitra jako učebního materiálu při školení nových fízlů. Řekl mi: ‚Ty to báječně ovládáš, Rudolfe, pro tebe je to jenom otázka techniky. Já mám na tenhle druh psaní moc imaginace. Ale kdybych jim spolupráci odřekl, dali by to do kádrového posudku a později by mi to uškodilo. A teď by mi mohlo sakramentsky přitížit, kdyby se dověděli, že jsi hlášení na sebe psal sám.‘

Takhle jsem si tedy vydělával, když jsem byl mladý. Učil jsem našeho oslavovaného zasloužilého umělce a nositele státního vyznamenání za vynikající práci, jak psát srozumitelně česky a jak popisovat život. Nebylo to lehké. Ten člověk nedokázal pořádně popsat ani tkaničku od bot. Chyběla mu slova. A nic kolem sebe neviděl. Říkal jsem mu: „Poslyš, Blecho, byl ten tvůj přítel smutný nebo veselý? Neohrabaný nebo mrštný? Byl kuřák? Málomluvnější nebo ukecaný? Blecho, jak z tebe někdy může být velký spisovatel, když jsi tak mizerný fízl?“ Moc se na mě kvůli tomu zlobíval. Moje řeči ho urážely a nesnášel je. Říkal, že z fízlování se mu dělá špatně a že je tím pádem jako spisovatel zablokovaný. Říkal, že nemůže používat svého tvůrčího talentu, když je duševně takhle rozpolcený. Se mnou že je to něco jiného. Ano, říkal mi, že u mě je to něco docela jiného, protože nemám vysoké umělecké ideály. Že nemám vlastně vůbec žádné ideály. Kdybych je měl, nikdy bych nebyl souhlasil, že budu fízlovat sám sebe. A už vůbec bych za to nemohl přijímat finanční odměnu. Zdá se mu prý, že ke mně začíná ztrácet úctu. Je v tom kus smutné ironie, poněvadž když jsem opustil univerzitu, byla to právě moje poctivost a naše přátelství, co pro něho tolik znamenalo.

Něco podobného mi Blecha řekl ještě jednou, docela nedávno. Obědval s panem Knapem, jiným naším zasloužilým umělcem a nositelem státního vyznamenání za vynikající práci, tajemníkem toho jejich svazu spisovatelů. Blecha byl pěkně ožralý, a on vždycky, když je pěkně ožralý, podléhá emocím a musí říkat lidem pravdu. Přišel za mnou ke stolu a zeptal se, jestli je se mnou všechno v pořádku. Prohlásil, že by skutečně moc rád pomohl starému

kamarádovi, který je v průseru, a pak mi pošeptal: „Možná za pár měsíců... Jim se nelíbí, že jsi tak odcizený, Rudolfe. Ti nahoře odcizení neschvalují. Ale stejně pro tebe udělám všechno, co bude možné...“ Pak si najednou ke mně přisedl a povídá: „Nesmíš chodit po Praze a vykládat o mně lži, Rudolfe. Stejně ti nikdo nevěří. Moje knížky jsou všude. Děti ve škole se učí moje básničky, desetitisíce lidí čtou mé romány a v televizi vysílají moje hry. Když vykládáš tu svou historku, jenom ze sebe děláš nezodpovědného člověka, který podléhá pocitům hořkosti. A jestli dovolíš, taky tak trochu blázna.“

„Ale Blecho,“ odpověděl jsem, „já o tom nikde nemluví. Neřekl jsem to živé duši.“

A on: „Ale jdi, ty můj starý dobrý kamaráde – jak na to tedy mohli všichni přijít?“

Tak jsem mu to vysvětlil: „Protože se jejich děti učí tvé básničky, oni sami čtou tvé romány a když si pustí televizi, vidí tvé hry.“

Praha, 5. února 1976

Ve čtvrt na osm mě probudí telefon.

„Tady je vaše nastávající manželka. Dobré jitro. Přišla jsem vás navštívit. Jsem v hale hotelu. Za chvíli budu u vás v pokoji.“

„Ne, ne. Přijdu za vámi dolů. Ale zval jsem vás na oběd, ne na snídani.“

„Proč máte před mou návštěvou takovou hrůzu, když vás miluju?“ ptá se Olga.

„V mém pokoji to není nejvhodnější. To přece víte.“

„Jdu nahoru.“

„Budete mít nepříjemnosti.“

„Já ne.“

Teprve si dopínám kalhoty, když se objeví ve dveřích. Má na sobě dlouhý semišový plášť, který jako by s ní prošel zákopovou válkou, a vysoké kožené holínky celé od bláta, jako by v nich dělala na poli. Na pozadí těch odřených a zašpiněných zvířecích kůží působí její bílý krk a bílá tvář velice zranitelně – člověk chápe, proč se k ní lidé chovají tak, že z toho není štěstím bez sebe: je neupravená, drzá a bezmocná tou hlubokou nevykořenitelnou sexuální bezmocí, jež kdysi vyvolávala u buržoazních manželů pýchu v obývacím pokoji a suverenitu v posteli. *Protože se bojím všeho, tak mi vlastně na ničem nesejde.* Jenže sejde, a *sešla* už i ona: je vtělené lehkomyšlné zoufalství.

Rychle ji vpouštím do pokoje a zavírám dveře. „Opatrnost není zrovna vaší silnou stránkou.“

„To mi ještě nikdo neřekl. Proč mi to povídáte?“ ptá se.

Ukazuju prstem na mosazný lustr, který visí nad postelí – což prý bývá oblíbené místo pro instalaci odposlouchávacího zařízení, jak mi sdělil v New Yorku Sisovský. „Dejte si pozor,“ varoval mě, „co říkáte ve svém pokoji. Je tam spousta odposlouchávacích zařízení. A do telefonu je nejlepší neříkat vůbec nic. Jestli s ní budete mluvit telefonicky, rozhodně se o tom rukopisu nezmiňujte.“

Olga se zhroutí do křesla u okna, zatímco já dokončuji svou garderóbu.

„Musíte pochopit,“ řekne hodně nahlas, „že si vás neberu pro peníze. Beru si vás,“ pokračuje a gestikuluje směrem k lustru, „protože tvrdíte, že jste se do mě zamiloval na první pohled, protože jsem tomu uvěřila, a protože jsem se do vás taky zamilovala na první pohled.“

„Vy jste na dnešek v noci nespala.“

„Jak můžu spát? Mám plnou hlavu toho, jak vás miluju, a jsem z toho celá šťastná a zároveň smutná. Když uvažuji o našem manželství a o našich dětech, nemám na spaní ani pomyslení.“

„Pojďte se někam nasnídat. Pojďte odtud.“

„Nejdřív mi řekni, že mě miluješ.“

„Miluju tě.“

„A proto si mě chceš vzít? Z lásky?“

„Jaký jiný důvod bych mohl mít?“

„Pověz mi, co na mě miluješ nejvíc?“

„Tvůj smysl pro realitu.“

„Nesmíš mě milovat kvůli tomu, že mám smysl pro realitu. Musíš mě milovat proto, jaká jsem. Vypočítej mi všechny důvody, proč mě miluješ.“

„Až u snídaně.“

„Ne. Teď hned. Nemůžu si přece vzít člověka, kterého sotva znám,“ – zatímco mluví, čmárá cosi na kousek papíru – „a riskovat své štěstí, kdybych se rozhodla špatně. Musím mít jistotu. Jsem tím povinovaná sama sobě. A svým starým rodičům.“

Podá mi papírek a já čtu: *Nepočítejte s tím, že StB bude všemu ROZUMĚT, i kdybychom se bavili česky. Musíte mluvit ZŘETELNĚ, POMALU a NAHLAS.*

„Miluju tvou duchaplnost,“ řeknu.

„Mou krásu?“

„Miluju tvou krásu.“

„Moje tělo?“

„Miluju tvé tělo.“

„Miluješ to, jak se milujeme?“

„Nepopsatelně.“

Olga ukáže na lustr. „Co to znamená ‚nepopsatelně‘, miláčku?“

„Víc než mohu popsát slovy.“

„Je se mnou fakování mnohem lepší než s americkými holkami?“

„Úplně nejlepší.“

Když sjíždíme dolů výtahem s uniformovanou obsluhou (kterýžto muž je podle Bolotky jenom další fízl) spolu se třemi japonskými ranními ptáčaty, zeptá se mě Olga:

„Fakoval jsi už někoho v Československu?“

„Ne, Olgo, nefakoval. Ale je docela klidně možné, že pár lidí v Československu třeba zfakuje mě.“

„Kolik stojí pokoj v tomhle hotelu?“

„Nemám potuchy.“

„No ovšem. Jsi tak bohatý, že je ti to jedno. Jestlipak víš, že v těchhle velikých hotelech jsou odposlouchávací zařízení, a vždycky nad postelí?“

„Proč?“

„Oni chtějí slyšet, jak cizinci ve svých pokojích fakují. Zajímá je, jak je ženská v různých jazycích hotová. Zuckermane, jak dá taková Američanka najevo, že je hotová? Nauč mě, co se přitom říká.“

Dole se od pultu odlepí recepční a přes celou halu zamíří k nám. Mně se zdvořile omluví a Olze říká cosi česky.

„Mluvte anglicky!“ vyzve ho Olga. „Chci, aby tomu rozuměl! Chci, aby tu neomalenost slyšel na vlastní uši!“

Recepční je statný šedovlasý muž s hranatým vážným obličejem a po formální stránce se chová bezvadně. Na Olžin výbuch vzteku nereaguje a mluví klidně dál česky.

„Co se děje?“ ptám se Olgy.

„Povězte mu to!“ křičí na recepčního. „Řekněte mu, co na mě chcete!“

„Sir, dáma mi musí ukázat svou občanskou legitimaci. To je předpis.“

„Co je to za předpis?“ křičí Olga. „Povězte mu to!“

„Hosté z ciziny se musí prokázat cestovním pasem. Českoslovenští občané, kteří jdou navštívit někoho na pokoj, musí předložit občanskou legitimaci.“

„Pokud ovšem ten československý občan není prostitutka. U ní stačí, když vyplázne jenom prachy. Tak prima – jsem tedy prostitutka. Tady máte padesát korun a dejte nám pokoj.“

Recepční couvne před bankovkou, kterou mu strká pod nos.

Mně Olga vysvětlí: „Promiňte, *Mister*, měla jsem vám to říct. Bičování dámy je v civilizovaných zemích protizákonné, i když dáma dostane zapláceno, že se nechala zbičovat. Ale všechno se urovná, když zaplatíte pasákovi. Heleďte,“ zařve znova na recepčního, „tady je kilo! Nechci vás urazit: tady je půldruhýho kila!“

„Potřebuji od madam občanskou legitimaci, prosím.“

„Vy dobře víte, kdo jsem,“ odsekne Olga. „Každý v téhle zemi ví, kdo jsem.“

„Musím zapsat číslo vaší občanské legitimace do knihy, madam.“

„Povězte mi, prosím, proč mě takhle shazujete před očima mého budoucího manžela? Proč se mě pokoušíte donutit, abych se styděla za svou národnost před mužem, kterého miluju? Podívejte se na něj! Podívejte, jak je oblečený! Na plášti má sametový límec! Na kalhotách má knoflíky a ne zip jako vy! Proč děláte všechno proto, aby si takový člověk rozmyslel oženit se s českou ženskou?“

„Potřebuji se jenom podívat do jejího občanského průkazu, sir. Okamžitě ho vrátím.“

„Olgo,“ říkám tiše, „nechtě toho.“

„Vidíte?“ křičí na recepčního. „Pán je zdisgustovaný. A víte proč? Protože si klade otázku, kam se poděly staré vybrané evropské způsoby. Co je to za zemi, kde je možné takhle porušovat etiketu vůči dámě v hale mezinárodního hotelu?“

„Madam, musím vás požádat, abyste tu počkala. Ohlásím, že jste mi odepřela ukázat občanskou legitimaci.“

„Ohlaste. A já ohlásím, že jste se nechoval jaksepatří k dámě v hale mezinárodního hotelu v civilizované evropské zemi. Uvidíme, koho z nás zavrou. Uvidíte, který z nás se dostane do tábora nucených prací.“

„Ukažte mu tu legitimaci,“ šeptám.

„Tak jděte!“ řve Olga na recepčního. „Poslužte si a zavolejte policii! Muž, který nesmekl klobouk ve výtahu hotelu Jalta v přítomnosti dámy, za to teď sedí na deset let v uranových dolech. Vrátný hotelu Esplanade, který se zapomněl uklonit dámě, je teď na samotce, kde chybí dokonce i toaletní vybavení. Za to, co jste provedl vy, už Vaše děti porostou v hanbě a budou se stydět zájmeno svého otce. Tak jděte. Jděte! Chci, aby můj budoucí manžel viděl, co v této zemi potká lidí, kteří se neumějí chovat. Chci, aby se přesvědčil, že hrubiánství k české ženě u nás nepřecházíme s úsměvem! Zavolejte na nejvyšší místa – okamžitě! My se zatím nasnídáme. Pojď, můj drahý. Pojď, miláčku.“

Vezme mě za ruku a táhne pryč. Recepční rychle řekne: „Máte tu dopis, Sír.“ A dá mi obálku. Vzkaz je napsaný na dopisním papíře s hlavičkou hotelu.

Vážený pane Zuckermane,

jsem český student, který se velice zajímá o americkou literaturu. Napsal jsem studii o vašem románu, o které bych s vámi rád mluvil. „Luxus sebeanalýzy ve vztahu k americkým ekonomickým podmínkám“. Budete-li ochoten mě přijmout, přijdu kdykoliv do hotelu. Nechtě mi, prosím, vzkaz v recepci.

S hlubokou úctou Váš

Oldřich Hrobek

Hosté, kteří už snídají, sledují přes okraje svých šálků s kávou, jak si Olga rozhodně odmítá sednout k rohovému stolku, kam nás chce usadit pan vrchní. Ukazuje na stolek vedle dveří do hotelové haly. Vrchní mi anglicky vysvětluje, že onen stolek je rezervovaný.

61

„Na snídani?“ odsekne mu Olga. „To je fakovaná lež.“

Sedíme tedy u stolku vedle dveří do haly.

„Co teď, Olgo?“ řeknu. „Co se stane teď?“

„Na tohle se mě, prosím vás, neptejte. To jsou blbosti. Dala bych si vajíčka, prosím. Ztracená vejce. V životě není nic tak ušlechtilého jako ztracená vejce. Jestli se hned něčeho nenajím, omdlím.“

„Povězte mi, co bylo na tom prvním stolku špatného?“

„Odposlouchávací zařízení. Tady je pravděpodobně taky. Je pravděpodobně všude. *Fuck it*, jsem už moc slabá. *Fuck the whole thing. Fuck it all*. Naučte mě ještě nějakou podobnou frázi. Dnes ráno bych potřebovala nějakou zvlášť dobrou.“

„Kde jste byla celou noc?“

„Vy jste mě nechtěl, tak jsem si našla lidi, kteří mě chtěli. Zavolejte vrchního, prosím vás, nebo

omdlím. Asi omdlím. Je mi nanic. Musím na záchod.“

Vyběhne od stolku a já jdu za ní, ale když dojdu ke dveřím jídelny, zastoupí mi cestu mladík s řídkým vousem na bradě; je navlečen do lodenového kabátu a v ruce drží naditou aktovku. „Prosím vás,“ šeptne mi do ucha s panicky napjatou a nesmírně vážnou tváří, „zrovna jsem se pokoušel dovolat do vašeho pokoje. Já jsem Oldřich Hrobek. Dostal jste můj vzkaz?“

„Před malou chvilkou,“ říkám a přitom sleduji Olgu, jak utíká halou na dámský záchod.

„Musíte co nejrychleji zmizet z Prahy. Nesmíte tu zůstat. Jestli hned neodjedete, oni vám ublíží.“

„Mně? Jak to víte?“

„Protože se vás chystají do něčeho namočit. Studuju na Karlově univerzitě. Vyslýchali mého profesora, vyslýchali mě.“

„Ale já přece teprve přijel. Namočit? Do čeho?“

„Říkali mi, že jste sem přijel se špionážním posláním a abych si s vámi nic nezačínal. Říkali, že vás zavřou za to, co tu děláte.“

„Za špionáž?“

„Za přípravu spiknutí proti československému lidu. Prý jste se spojil s protistátními živly proti socialistickému systému. Jste prý ideologický sabotér – musíte odjet ještě dnes.“

„Jsem americký občan.“ Dotknu se náprsní tašky, kde mám vedle cestovního pasu také členskou legitimaci amerického PEN klubu, kterou podepsal předseda Jerzy Kosinski.

„Nedávno v Bratislavě vystoupil z vlaku jeden Američan a rovnou ho zavřeli na dva měsíce, protože si ho s někým spletli. Nepustili ho ani když zjistili, že šlo o omyl. Před týdnem odvezli jednoho

Rakušana do vězení přímo z hotelu. Má být postaven před soud kvůli protistátní činnosti. Jednoho západoněmeckého novináře utopili v řece. Pak tvrdili, že byl na rybách a přitom spadl do vody. Jsou to tvrdí hoši a chtějí, aby se to o nich všude vědělo. Na vás to mohou báječně demonstrovat. To mi sami naznačili. Bude se hodně zatýkat.“

Až moc jasně se mi začíná vybavovat zvuk říční vody, narážející na vysoké kamenné nábřeží u Klenkova paláce.

„Kvůli mně.“

„Včetně vás.“

„Možná vás jenom straší,“ říkám a srdce mi tančí kvapík, div se neroztrhne.

„Pane Zuckermane, já bych tady neměl být. Vlastně ani nesmím – ale bál jsem se, že bych vás nezastihl. Mám toho ještě víc. Kdybyste mohl přijít na nádraží, za pět minut bychom se tam mohli setkat. Na konci hlavní ulice – přímo doleva. Je vidět už z dálky. Budu dělat jako že jsem do vás náhodou vrazil před nádražní restaurací. Prosím vás, mé dívce říkali totéž. Vyslýchali ji v zaměstnání – vyptávali se na vás.“

„Na mě. Jste si tím vším opravdu jistý?“

Student mě chytne za ruku a začne mi s ní s přehnaným nadšením lomcovat. „Je pro mě ctí setkat se s vámi!“ Mluví tak hlasitě, že každý v jídelně, kdo o to stojí, ho může slyšet. „Promiňte, že jsem vás obtěžoval, ale musel jsem vás vidět. Nemohu si pomoci, ale patřím k vašim nadšeným obdivovatelům. *Goodbye, Sir!*“

Olga se vrací a vypadá ještě hůř než když odběhla. Je také nepříjemně cítit. „Co je tohle za zemi?“ Těžce dosedne na židli. „Ani blít nemůžete, aby o tom někdo nenapsal hlášení. Před hajzlem

stál chlap a čekal až vylezu. Celou dobu dával bacha, aby mu nic neušlo. „Nechala jste to po sobě čistý?“ zeptal se mě. „Ano,“ říkám, „ano, nechala jsem to po sobě čistý.“ „Hlavně že tady povykujete, hulákáte a chováte se jako by vám bylo všechno jedno,“ říká mi. „Někdo tam vleze po vás, najde to poblitý, a já si to odnesu.“ „Tak si běžte ten váš hajzl zkontrolovat,“ řekla jsem mu. A on šel. Slušně oblečený člověk, o kterém byste řekl, že je schopný používat svého mozku. Šel dovnitř na inspekci.“

„Obtěžoval vás ještě někdo?“

„Ne. Toho oni se neodvážejí. Rozhodně ne, když jsem s vámi na snídani. Vy jste slavný spisovatel. Nechtějí dělat potíže v přítomnosti slavného spisovatele.“

„Proč tedy otravoval ten člověk s vaší občanskou legitimací?“

„Protože se bál neotravovat. Všichni se bojí. Ráda bych se teď se svým slavným spisovatelem nasnídala. Mám hlad.“

„Co kdybychom šli někam jinam? Chci si s vámi promluvit o něčem velmi závažném.“

„Chcete se se mnou oženit. Kdy?“

„Zatím ještě ne. Pojďte, půjdeme.“

„Ne, odtud se nesmíme hnout. Jim musíte pořád dokazovat, že se nebojíte.“ Vezme do ruky jídelní lístek a vidím, že se chvěje. „Nesmíte odejít,“ říká. „Musíte zůstat sedět, pořádně se nasnídat, vypít spoustu šálků kávy, a potom vykouřit cigáro. Jak uvidíte, že kouříte cigáro, dají vám pokoj.“

„Vy přikládáte cigáru opravdu veliký význam.“

„Já tyhle české policajty znám – vyfouknete jim kouř z cigára do ksichtu a poznáte, jak jsou stateční. Minulou noc jsem byla ve vinárně, protože jste mě nechtěl fakovat, povídám si s

barmanem o hokeji, a najednou přijdou dva chlapi, přisednou si a začnou mi kupovat drinky. Venku vidím zaparkovanou služební limuzínu. Popíjíme, oni vtipkují s barmanem, a pak mi ukážou ten bourák. A řeknou mi: „Co kdybychom se trochu projeli? Ne na výslech. Jen tak, pobavit se. Urazíme ještě nějakou vodku a bude nám prima.“ Pomyslela jsem si: „Neboj se, nesmíš jim ukázat, že máš strach.“ Tak mě tedy zavezou k jedné velké budově, vejdem dovnitř, a všude je tma. Říkám, že nevidím na cestu, a jeden z nich mi vysvětlí, že nemohou rozsvítit. „Všude, kde je rozsvíceno,“ povídá, „je sledovačka.“ Vida ho, *on* se bojí. Teď vidím, možná patří jejich šéfovi – tady něco neklape. Otevřou jedny dveře, sedneme si v tmavé místnosti, oni mi nalejou vodku, ale nemůžou se ani dočkat, až se napiju. že i on se bojí. I bourák měli asi načerno, Jeden z nich vytasí ocas a snaží se mě na něj posadit. Sáhnu si a povídám: „Ale s tímhle je to přece technicky nemožný. S takovou měkkotinou se nedá nic dělat. Jak je na tom pan kolega? Ne, ten ho má ještě technicky nemožnějšího. Já jdu pryč. Tady není vůbec žádná sranda a nic k vidění. Chci pryč!“ Začnu křičet...“

Vrchní si přijde pro objednávku. Ztracená vejce pro dva – to nejušlechtilejší, co člověku může život nabídnout.

Po třech šálcích kávy mi Olga objedná kubánský doutník a já, který kouřím doutník jednou za uherský rok a vždycky se potom divím proč, si ho o půl deváté ráno střeoevropského času poslušně zapaluji.

„To cigáro musíte dokouřit, Zuckermane. Až se do Československa vrátí svoboda, udělíme vám za dokouření toho cigára čestné občanství. Na zdi

hotelu bude viset pamětní deska o Zuckermanovi a jeho cigáru.“

„Dokouřím,“ říkám tiše, „když mi dáte povídky, co napsal otec Sisovského. Ty povídky v jidiš, které tu Sisovský nechal. Setkal jsem se s vaším manželem v New Yorku. Požádal mě, abych sem zajel a rukopis od vás získal.“

„Ta svině! To prase!“

„Olgo, nechtěl jsem vám to vyklopit takhle zčistajasna, ale bylo mi doporučeno, abych se v téhle zemi už raději déle nezdržoval.“

„Vy jste se s tou zrůdou setkal v New Yorku?“

„Ano.“

„A s tou stárnoucí naivkou? S tou taky? Vyprávěla vám, jak trpí vinou všech těch mužských, co jí leží u nohou? A vyprávěl vám on, že pomilovat se s ní není nikdy nuda – že mu to vždycky znovu připadá jako znásilnění? Tak proto jste tady. Ne kvůli Kafkovi, ale kvůli *němu*?“

„Nemluvte tak hlasitě. Chci odvézt ty povídky do Ameriky.“

„Aby mohl na svém mrtvém tátovi vydělat prachy – v New Yorku? Aby jí teď i v New Yorku mohl kupovat šperky?“

„Chce povídky svého otce vydat v Americe anglicky.“

„Ano? Ze samé lásky? Z *oddanosti*?“

„Nevím.“

„Ale já to vím! Já to vím! Ze stejného důvodu přece opustil svou mámu, proto opustil mě, proto přece opustil své dítě – jenom z oddané lásky, kterou přetéká. Všechny nás opustil kvůli té kurvě, které každý ubližuje. Copak dělá v New Yorku ona? Pořád ještě hraje Ninu v *Rackovi*?“

„Pokud vím, tak ne.“

„Proč ne? Tady ji hrála. Naše vynikající česká herečka, která sice stárne, ale dospělá nebude nikdy. Chudinka hvězdička, která má pořád slzy na krajíčku. Jak dlouho vám lezl do zadku, než vás přesvědčil, že je plný lásky a oddanosti a že mu leží na srdci jenom památka milovaného otce? Jak dlouho musel chválit vaše knížky, než jste jim oběma naletěl? Kvůli němu jste tedy přijel do Československa – kvůli němu? Protože se vám zželelo dvou Čechů bez domova? Proč vám není líto mě? Já jsem doma, a to je *horší!*“

„To vidím.“

„A samozřejmě vám vykládal historku o smrti svého otce.“

„Ano, vykládal.“

„On zastřelil mého žida, tak já na oplátku zase toho jeho.““

„Ano.“

„Další lež. To se stalo jinému spisovateli, ale ten vůbec nepsal v jidiš. Neměl ženu ani děti. Sisovského otec se zabil při havárii autobusu. Sisovského otec se skrýval v koupelně u jednoho árijského přítele, schovával se tam před nacisty celou válku, a ten přítel mu nosil cigarety a vodil kurvy.“

„To se mi nechce věřit.“

„Pochopitelně – protože tahle historka nepůsobí tak otřesně! Kdekdo o svém otci tvrdí, že ho oddělali nacisti. Teď už dokonce každá šestnáctiletá holka ví, že tomu nesmí věřit. Věří tomu jenom lidi jako jste vy, jenom nějaký naivní, sentimentální, idiotský žid z Ameriky, který si myslí, že utrpení je ctnost.“

„Tak to jste si vybrala nesprávného žida – já si nic takového nemyslím. Dejte mi ty rukopisy. K čemu by bylo dobré, kdyby zůstaly tady?“

„Tady jsou dobré k tomu, že nejsou tam. Že nepomůžou ani jemu, ani té příšerné herečce. Když člověk seděl v desáté řadě, vůbec neslyšel, co si na jevišti drmolí. *Nikdy* jí nebylo rozumět. Je to holka od šmíry, která v Praze posledních sto let ničila Čechova svými zasranými citovými pauzami, a teď bude ničit Čechova v New Yorku. Ninu? Firse by měla hrát! A on by si chtěl udělat živobytí ze svého táty? Ať jde do prdele! Ať ho živí ta jeho herečka! Jestli tomu jejímu kužkání bude v divadle někdo rozumět!“

* * *

Sedím na dlouhé lavici v hale před nádražní restaurací a vyhlížím Hrobka. Po studentovi není ani památky; možná dlouho čekal, pak usoudil, že už nepřijdu a šel domů, nebo ho zatkli, nebo to třeba vůbec nebyl student, ale provokatér, který se maskoval chomáčkem vousů na bradě a obnošeným lodenovým kabátem.

Napadne mě, jestli se nerozhodl čekat uvnitř, aby se dostal z dohledu policejních agentů v civilu, kteří mají službu v nádražní hale. Vstoupím tedy do restaurace a rozhlížím se: velká omšelá místnost, špinavá ratejna s nedýchatelnou a tíživou atmosférou, kde na člověka všechno padá. Pokecané zaprané ubrusy a na nich zástupy püllitrů, kterých se drží nakrátko ostříhaní chlapi. Mají na sobě tmavošedé pracovní obleky, jsou zahalení do cigaretového kouře a moc toho nenamluví. Přijeli odkudsi z noční šichty nebo možná tankují na cestě do práce. Na jejich tvářích není znát, že by si vzali k srdci něco z prezidentova tříhodinového televizního projevu, v němž vyzýval spoluobčany, aby tolik nepili.

Dva číšníci v ušmudlaných bílých kazajkách obsluhují přibližně padesát stolů, oba jsou už starší

a vůbec nemají naspěch. Jestliže se podle Olgy polovina země zabývá tím, že fyzluje druhou polovinu, pak je podle počtu pravděpodobnosti aspoň jeden z nich spolupracovníkem policie. (Stávám se silně paranoidním nebo se už začínám vžívat do situace?) Německy si objednáám šálek kávy.

Dělnická třída u piva mi připomene Bolotku, který teď, když ho vyhodili z divadla, dělá domovníka a údržbáře v muzeu. „Takhle my to teď vedeme,“ říká. „Manuální práci vykonávají spisovatelé, učitelé a stavební inženýři, kdežto výstavbu řídí ožralové a gauneři. Půl miliónu lidí vyhodili ze zaměstnání. *Všechno* teď řídí ožralové a gauneři. Lip vycházejí s Rusy.“ Představuji si Styrona, jak myje sklenice u výčepu na newyorském Pennsylvánském nádraží, Susan Sontagovou, jak prodává housky v pekárně na Broadwayi, Gore Vidala, jak na kole rozváží uzeniny do školních jídelen v Queensu – zírám na špinavou podlahu a vidím se, jak ji zametám.

Zatímco uvažuji o podlaze a o nepředvídatelných důsledcích, které z toho vyplývají pro umění, od vedlejšího stolu se na mě kdosi upřeně dívá. Vzpomenu si na herečku Evu Kalinovou. Jak v jejím případě použili Anny Frankové jako biče, kterým ji vypráskali z jeviště, jak se duch židovské svěťice vrátil a pronásleduje ji coby démon. Anna Franková jako prokletí a stigma! Neexistuje skutečně nic, k čemu by nebylo možné zneužít knížky, neexistuje myšlenková konstrukce, do které by nebylo možné zapráhnout i tu nejnevinnější z knih. A nepodílejí se na tom jenom *oni*, svůj podíl můžeme mít i my, vy a já. Kdyby se Eva Kalinová narodila v New Jersey, patrně by si také přála, aby Anna Franková

nemusela umřít, jak umřela; podobně jako Anna Franková se však narodila na nesprávném kontinentu v nesprávný čas. Proto si teď může jenom přát, aby tahle židovská holčička a její deník nebyly vůbec existovaly.

Mocnější než *meči* Tato země je důkazem, že kniha nemá větší moc než její nejhoupější čtenář.

Když vstanu a odcházím, mladý dělník, který mě upřeně pozoroval, vstane také a jde za mnou.

U řeky nastoupím do tramvaje a v polovině cesty k muzeu, kde na mě čeká Bolotka, z ní vyskočím. Dál jdu pěšky a s pomocí plánu Prahy se mi podaří zabloudit, ale také setřást sledovatele. Když konečně dorazím k muzeu, připadá mi Praha jako město, které odjakživa důvěrně znám. Starodávné tramvaje, pusté obchody, mosty zčernalé od sazí, podloubí a středověké uličky, lidé odolávající tlaku, s vážným upjatým výrazem ve tvářích, které jako by stávkovaly proti životu – tohle je přece ono město, které jsem si představoval v nejhorších letech války, když jsem jako devítiletý kluk hebrejské školy vždycky po večeri obrazil sousedy s modrobílou kasičkou a sbíral příspěvky na Židovský národní fond. Tohle je město, jaké si v mých představách jednou měli židi koupit, až si našetří dost peněz na svou vlast. Věděl jsem sice o Palestině a o tamních odvážných mladých lidech, co zavodňují poušť a odvodňují močály, ale podle mlhavého rodinného podání jsem si tenkrát uměl představit také těsné uličky plné stínů, ve kterých hospodští a dělníci z lihovarů, naši předkové ze Starého světa, museli žít jako cizinci, odděleně od smutně proslulých Poláků. A tak jsem si říkal, že za ty nikláky a desetacentové mince, které jsem posbíral, si židi budou moct dovolit koupit jenom nějaké starší

rozpadávající se město, město tak sešlé a ponuré, že by za něj nikdo jiný nedal ani zlámanou grešlí. Bylo by za babku, majitelé by byli štěstím bez sebe, že se ho zbaví než se úplně rozpadne. V tomhle městě z druhé ruky by pak člověk mohl naslouchat spoustě nekonečných historek – na lavičkách v parku, při nočním posezení v kuchyni, ve frontě v koloniálu, na dvorku mezi prádelními šňůrami – zneklidňujících historek o utrpení a úniku, historek o fantastické odolnosti a žalostném zhroucení. Jaká měla být vysněná židovská vlast podle vnímavého, citově založeného devítiletého dítěte, silně podléhajícího patetickým symbolům? Především v ní mělo být plno starých domů – po celá staletí chátrajících zubem času, jehož zásluhou byly k maní tak lacino – popraskané potrubí, plesnivé zdi, trouchnivější krovky, kouřící kamna a nakyslý pach vařeného zelí na tmavých schodištích. Za druhé – tato budoucí židovská vlast měla být zaplavena historkami. Lidé by tam měli stále co vyprávět a co poslouchat, projevovat svůj nekonečný zájem o vlastní existenci, své okouzlení děsivým životním údělem. Těžba a rafinace celých *tun* takových historií – to měl být národní průmysl židovské vlasti, ne-li dokonce jediný zdroj bohatství. (Ne-li dokonce jediný zdroj uspokojení.) Konstruování příběhů z úsilí o holé přežití. Za třetí tu měly být vtipy – protože pod věčnou melancholií a strašlivou námahou snahy přežít se vždycky někde skrývá vtip, směšný obrázek, sžíravá poznámka; vtip, který s jemnou sebeironií směřuje k hlučné pointě: „A tohle dělá z člověka utrpení!“ Co cítíte, to jsou staletí, co slyšíte, to jsou hlasy, a co vidíte, jsou židi, divoce bědující a prohýbající se smíchem, jejich hlasy se chvějí hořkostí a vibrují bolestí, chór, který vášnivě

provolává: „Věřili byste tomu? Umíte si to představit?“ A stvrzuje všemi mazanými triky, co jen existují, tisícerým akustickým kolísáním tempa, tónu, modulace a naléhavosti: „Ale přesně tak to bylo!“ Morálka příběhu je v tom, že se takové věci mohou stát, že se něco takového může přihodit mně, jemu, jí, vám, nám. To je národní hymna židovské vlasti. Skutečně – když tam někoho zaslechnete, jak začíná vyprávět, když se podíváte do židovských tváří mistrně vyjadřujících úzkost, předstírajících nevinnost a dávajících najevo úžas nad vlastní odvahou – měli byste na jejich počest stát v pozoru.

V zemi, do které jsem přijel, se literatura dostala za mříže jako rukojmí a vypravěčské umění vzkvétá ústním podáním. V Praze nejsou historiky pouhými historikami; lidé je prožívají jako náhražku života. Sami se jimi stávají, protože jim nic jiného nezbyvá. Vypravěčství je formou, kterou na sebe vzalo jejich hnutí odporu proti násilí moci.

Bolotkovi neřeknu nic o pocitech, které ve mně vzbudila moje okružní úniková cesta Prahou, ani o asociacích mezi Polskem mých předků, jeho pražským bytem a židovskou Atlantidou jednoho amerického dětského snu. Vysvětlím mu jenom, proč jsem přišel pozdě: „Jeden člověk mě sledoval z nádraží do tramvaje, ale cestou jsem mu utekl. Doufám, že jsem neudělal chybu, když jsem přesto přišel.“ Vyprávím Bolotkovi o studentu Hrobkovi a ukážu mu jeho písemný vzkaz: „Tohle mi v hotelu dal recepční. Mám dojem, že je fízl.“

Bolotka si vzkaz dvakrát přečte a pak řekne: „Nebojte se, chtěli jenom oběma, studentovi i profesorovi, nahnat strach.“

„Jestli jim šlo o to, tak to se jim povedlo. A mně nahnali strach taky.“

„Ať je k tomu vede cokoli, určitě z vás nechtějí dělat žádný případ. Tohle je u nich běžné. Šíření všeobecné nedůvěry je jedním ze zákonů moci. Patří k několika základním způsobům, jak ovládat lidi. Ale na vás si netroufnou. To by byl dokonce i podle pražských norem nesmysl. Režim si může dovolit blbnout jenom do určité míry, protože musí brát v úvahu taky druhou stranu. V tomto případě se spíš *oni* bojí *vás*. Vysokoškolákovi by to mělo být jasné. Zřejmě nechodí na správné přednášky.“

„Jestli máte pravdu, pak udělal hloupost, že za mnou přišel do hotelu. Sobě neposloužil, a svému profesorovi taky ne.“

„Těžko říct. S tím chlapcem to asi bude složitější. Je pravděpodobně zajímavá víc on a ten profesor, než vy. A za jeho špatný odhad situace nenesete žádnou odpovědnost.“

„Je mladý. Chtěl mi pomoci.“

„Jenom si ten jeho mučednický komplex tak neberte. A estébé zase tolik nepřeceňujte. Recepční je samozřejmě fízl. Samosebou, že každý zaměstnanec v tom hotelu je fízl. Jenže policie je jako literární kritika – to málo, co zaznamená, stejně většinou pochopí špatně. Oni jsou vlastně literární kritikové. A naše literární kritika je policejní kritika. A pokud jde o kluka, ten je už doma v pokoji, má zrovna svlečené kalhoty a vytahuje se před svou holkou, že vám zachránil život.“

Bolotka je pod montérkami naditý do ošoupané vesty z odporně nazrzlých chlupů, které by mohly docela dobře být z té jeho hroší kůže. V práci působí ještě víc jako barbar a divoch než ve společnosti. V této špeluňce připomíná nějakou

větší potvoru ze zoologické zahrady, bizona nebo medvěda. Sedíme v příšerně studeném skladišti, které je asi dvakrát tak velké jako skříň na šaty a jenom asi jako třetina jeho obývacího pokoje. Oba upijíme z jednoho hrnku čaj, obohacený slivovicí; já abych se uklidnil a Bolotka aby se zahřál. V kartónových krabicích vyrovnaných až ke stropu jsou čisticí prostředky, role toaletního papíru, pasty na podlahu, louh; u stěny stojí leštička na podlahu, žebřík a sada košťat. V jednom rohu místnůstky, který Bolotka označuje za svou „kancelář“, je nízká stolička, posouvací lampa a elektrická konvička, ve které vaří vodu a pak do ní hází sáčky s čajem a leje slivovicí. Tady Bolotka čte, píše, skrývá se, spí, tady se na kousku koberce mezi košťaty a leštičkou miluje se šestnácti dívkami. Vzhledem k velikosti místnosti ovšem – jak mě informuje – nikdy ne se všemi najednou. „Kdyby sem přišly najednou víc než dvě, nezbylo by tady už dost místa na můj sexuální instrument.“

„Takže z varování toho chlapa si nemám nic dělat? Spoléhám na vás, Rudolfe. Až přijedete do New Yorku, poradím vám, abyste nechodil ve tři hodiny ráno močit do Central parku, protože by vás tam mohl někdo přepadnout. Tady od vás očekávám stejnou službu. Hrozí mi nějaké nebezpečí?“

„Jednou jsem se dostal nakrátko do kriminálu, protože mě chtěli postavit před soud, Nathane. Jenže než k němu došlo, propustili mě. Bylo to i pro ně příliš absurdní. Říkali, že jsem se dopustil protistátního zločinu: u mě v divadle se hrdinové vždycky smáli, když se slušelo aby brečeli, a to byl zločin. Byl jsem prý ideologický sabotér. Stalinistická kritika, která v téhle zemi existovala, než si z ní každý začal dělat srandu, pokaždé

odsuzovala literární hrdiny, když byli amorální a nemohli sloužit lidu jako vzor. Když na jevišti umřela manželka hrdiny, což se u nás v divadle stávalo často, hrdina měl správně hrozně naříkat, aby udělal Stalinovi radost. Stalin samozřejmě věděl moc dobře, jaký je to pocit, když člověku umře žena. Sám zabil tři manželky, a vždycky přitom naříkal. No, zkrátka v kriminále – tam se ráno probudíte, uvědomíte si, kde jste, a začnete proklínat kdeco. Z okolních cel slyšíte nadávat staré profesionální kriminálníky, všechny pasáky, vrahy a zloděje. Tenkrát jsem byl ještě mladý, ale nadával jsem taky. Pochopil jsem, jak člověku nadávání pomáhá; nikdy se nesmí přestat nadávat, v kriminále rozhodně ne. Na ten vzkaz se vykašlete. Ať jdou všichni tihle lidé i se svým varováním do prdele. Svěřte se mi, co chcete v Praze dělat, co chcete v Praze vidět, koho chcete v Praze šoustat, a já to zařídím. Ve střední Evropě si cizinec pořád ještě může přijít na své. Nehodlám tvrdit, že by Praha byla k popukání, ale sem tam někdy tady ještě pořád může být dost srandy.“

Odpoledne. Olžin podkrovní pokoj v Klenkové paláci. Malými okenními tabulkami jsou vidět rozplizlé vrcholky věží Pražského hradu. Olga v županu na posteli. Rozcuchaná, bledá, dokonce ještě nenalícená. Přecházím v kabátě po místnosti a přemýšlím, proč vlastně ty povídky musím získat. Proč mi na nich tolik záleží? Jaké motivy zde hrají roli? Svádím vášnivý boj za skvělé povídky nebo se znovu chci utkat sám se sebou až k sebezkarikování? Je ve mně pořád ještě onen syn, pořád ještě dítě, které se houževnatě snaží docílit otcovy pochvaly? {I když jde o otce Sisovského?} Dejme tomu, že povídky nakonec ani tak skvělé

nejsou, že toužím jenom po pochvale – že je to forma, kterou na sebe vzala má touha. Proč si v duchu říkám: „Nenech se odradit“? Proč za tím jdu tvrdohlavě dál, tím tvrdohlavěji, oč větší jsou překážky? Chci napsat knížku – no prosím, to je v pořádku, ale copak by bylo nemožné sám sebe přesvědčit, že jsem blázen, když příkládám těm povídkám důležitost, kterou sotva mohou mít? Jaký mohou mít význam? Kdyby byly skutečně tak geniální, už dávno by se přece musely nějak vynořit. Autor je beztak nenapsal proto, aby je někdo četl, ale z vlastní potřeby. Proč raději nerespektovat jeho záměr, než co chci já a Sisovský? Pomysli jen, čeho všeho budou jeho povídky ušetřeny, když místo abys je mermomocí rval z propasti zapomnění, prostě se obrátíš a odjedeš... Navzdory tomu zůstávám. Ve starých podobenstvích o duchovním životě hrdina hledává cosi posvátného, svatou věc nebo transcendenci, spoléhá na všechna možná kouzla při honbě za svým vyšším já, dostává se mu pomoci od různých stařenek a věštců, bere na sebe různé převleky. Takže tohle je paskvil oněch podobenství, ona podobenství jsou idealizací této frašky. Duše klesá na dno směšnosti, zatímco se snaží ze všech sil, aby byla spasena. Na scénu vstupuje Zuckerman, vážnost sama.

O. Vy se bojíte vzít si alkoholičku? Milovala bych vás tak, že bych přestala pít.

Z. A věnem byste mi přinesla ty povídky.

O. Třeba.

Z. Kde jsou?

O. Já nevím, kde jsou.

Z. Nechal je u vás – tak to vědět musíte. Jeho matka za vámi chodila a chtěla je na vás, ale vy jste

jí místo toho prý ukazovala fotografie jeho milenek. To mi řekl Sisovský.

O. Nebud'te sentimentální. Byly to fotografie jejich kund. Myslíte, že se tak moc lišily od mojí? Myslíte, že ty jejich byly hezčí? Račte se podívat. {Odhálí se.} No? A jejich byly zrovna takové.

Z. Máte všechny své věci tady?

O. Já nemám žádné věci. V tom smyslu, v jakém vy Američani máte věci, já nemám nic.

Z. Ty povídky jsou tady?

O. Pojd'me na americkou ambasádu a vezmeme se.

Z. A pak mi dáte ty povídky.

O. To je velice pravděpodobné. Povězte mi, co z toho máte vy?

Z. Bolení hlavy. Strašlivé bolení hlavy a možnost podívat se na vaše přirození. To je asi tak všechno.

O. Aha. Tak vy to tedy děláte z idealismu. Pro dobro literatury. Z altruismu. Jste veliký Američan, veliký humanista a veliký žid.

Z. Dám vám za ně deset tisíc dolarů.

O. Deset tisíc dolarů? Ty bych mohla potřebovat. Ale cenu, jakou pro mě ty povídky mají, mi nikdy nabídnout nemůžete. Penězi se zaplatit nedají.

Z. O literaturu vám vůbec nejde.

O. O literaturu mi jde. Miluju literaturu. Ale nemám z ní zas takové potěšení jako z toho, že Sisovský se ode mě těch povídek nedočká. A ona taky ne. Vy si vážně myslíte, že vám je dám, aby jí mohl kupovat šperky? Vy si vážně myslíte, že by je v New Yorku vydal pod jménem svého táty?

Z. A proč ne?

O. A proč jo? Co by z toho měl? Otiskne je pod svým jménem. Jeho milovaný tatík je mrtvý, už to

má dávno za sebou. Povídky vydá pod svým jménem a bude v Americe slavný jako všichni vy židi.

Z. Nevěděl jsem, že jste antisemitka.

O. Jenom kvůli Sisoovskému. Když si mě vezmete, změním se. To se vám tak protivím, že si mě nechcete vzít? Jeho stárnoucí naivka je pro vás přitažlivější než já?

Z. Nechce se mi doopravdy věřit, že tohle všechno můžete myslet vážně. Jste moc zvláštní člověk, Olgo. O svůj život bojujete osobitým způsobem.

O. Tak se se mnou ožeňte, když vám můj boj o život připadá tak zajímavý. Nejste přece ještě ženatý. Čeho se bojíte – že vás připravím o vaše milióny?

Z. Poslyšte, vám jde o propustku z Československa?

83

O. Možná, že mi jde o vás.

Z. Co kdybych vám sehnal nějakého ženicha? Přijel by sem, odvezl by vás do Ameriky, a jakmile byste se s ním rozvedla, dal bych vám deset tisíc dolarů.

O. Copak jsem tak odporná, že by si mě mohl vzít už jenom nějaký váš přihřátý kamarád?

Z. Olgo, jak bych z vás ty povídky mohl vydolovat? Prozradte mi to.

O. Zuckermane, kdybyste měl tak idealistický vztah k literatuře, jaký žádáte na mně, kdybyste byl schopný přinášet na oltář literatury tak velké oběti, jaké očekáváte ode mne, byli bychom už dvacet minut svoji.

Z. Ať vám Sisoovský provedl cokoli – bylo to opravdu tak hrozné, že si to musí odnést i jeho mrtvý otec?

O. Kdyby ty povídky vyšly v New Yorku bez jeho jména, mrtvý otec by si to odnesl ještě víc, věřte mi.

Z. Řekněme, že k tomu nedojde. Dejme tomu, že to nepřipustím.

O. Vy že byste převezl Zdeňka?

Z. Spojím se s *New York Times*. Ještě než se uvidím se Zdeňkem, všechno jim povím. Uveřejní o tom článek. Dejme tomu, že bych za nimi zašel hned jak se vrátím.

O. Tak *tohle* z toho kápne vám! Tohle je ten váš idealismus! Obdivuhodný Zuckerman dopravil zpoza železné opony dvě stovky dosud nepublikovaných povídek v jidiš, které napsala oběť nacistické kulky. Pro židy a pro celý svobodný svět budete hrdina. K těm vašim miliónům dolarů a děvek dostanete ještě Americkou Cenu za Literární Idealismus. A co bude se mnou? Mě pošlou do kriminálu za pašování rukopisů na Západ.

Z. Nebudou přece vědět, že mám povídky od vás.

O. Že jsou u mě, vědí už teď. Vědí o všem, co mám. Mají přehled o všem, co kdo má. Vy dostanete cenu za idealismus, on dostane honorář, ona šperky a já sedm let. Pro blaho literatury.

Olga vstane z postele, jde k prádelníku a z horní zásuvky vytáhne hlubokou krabici od bonbónů. Já rozvážu stuhu, kterou je převázaná. Uvnitř jsou stovky stránek neobyčejně silného papíru, který vypadá spíš jako voskovaný papír, do něhož se v obchodech balívaly mastné potraviny. Inkoust je černý, úprava perfektní, písmo výrazné a úhledné. Zdá se, že žádná z povídek není delší než pět nebo šest stránek. Škoda, že jim nerozumím.

O. {*Opět v posteli.*} Prachy mi dávat nemusíte. Nemusíte mi hledat žádného teplajzníka za manžela. {*Začíná plakat.*}

Nemusíte mě ani *fakovat*, když jsem tak odporná ženská. Jenom při *fakování* se člověk v téhle zemi může cítit svobodný. *Fakovat* a nechat se *fakovat* je asi tak všechno, co nám zbylo a co nám nemohou vzít, ale vy mě *fakovat* nemusíte, když jsem v porovnání s americkými ženskými tak nežádoucí. Ať si váš kamarád Sisovský klidně otiskne ty povídky pod svým jménem. Ať jde do prdele. Na všechno se už vyseru. I když vás okouzlit svým šarmem, i když svým šarmem dokáže okouzlit každého, dovede být zatraceně tvrdý – jestlipak o tom víte? Ten váš Sisovský dokáže být pěkná bestie. Vykládal vám o svých pochybách – o tragických pochybnostech, co má? Hovno má! Než Zdeněk vypadl z Prahy, měřila se tady osobní namyšlenost na sisometry. Zdeněk se v Americe neztratí. Je člověk skrz naskrz lidský v nejhorším smyslu toho slova. Díky nebožtíku tátovi se mu bude dařit báječně. A jí taky. Já nechci nic. Jenom až se vás zeptá, co jste mi za to musel dát, kolik vás to stálo a kolikrát jste mě musel *fakovat*, udělejte mi jednu laskavost: povězte mi, že jste mi nemusel dát vůbec nic. A povězte to i jí.

Dva tajní v civilu přijdou do mého hotelového pokoje a zabaví krabici plnou rukopisů v jidiš necelou čtvrt hodinu poté, co jsem se vrátil. Doprovází je recepční, který mi ráno odevzdal Hrobkův vzkaz. „Přejí si prohledat vaše zavazadla, *sir*,“ hlásí mi – „říkají, že kdosi něco odložil a vy jste to prý třeba mohl omylem sebrat.“

„Po mých zavazadlech jim nic není. To není jejich věc.“

„Obávám se, že se mýlíte. Právě že je.“ Když policajti začnou s prohlídkou, zeptám se ho: „A co vy – co je vlastně vaše věc?“

„Já prostě dělám v recepci. Být poslán do dolů – něco takového nehrozí jenom intelektuálovi, který nechce mít nic společného s dnešním režimem. Do takové situace se může dostat i hotelový recepční. Jak prohlásil jeden z našich známých disidentů, člověk, který říká pravdu: ‚Pod nohama každého občana jsou vždycky ještě nižší příčky státního žebříčku.‘ „ Žádám, abych si mohl zatelefonovat na americké velvyslanectví, a ne zrovna proto, abych tam dojednal svatební obřad. Řeknou mi, abych si radši koukal sbalit kufry. Odvezou mě prý na letiště a posadí do prvního letadla, které poletí z Prahy. Nejsem prý už nadále jako návštěvník Československa vítaný. „Chci mluvit s americkým velvyslancem. Nemají přece právo konfiskovat moje věci. A pro vypovězení ze země nemají žádné důvody.“

„*Sir*, ačkoliv vám může připadat, že horlivých stoupenců zdejšího režimu je málo a vyskytují se jenom tu a tam, existují zde rovněž lidé jako tito dva pánové, kterým nepůsobí žádné potíže věřit, že co dělají, je dobré, správné a nutné. Ukruťně nutné. Obávám se, že každý další odklad je přiměje k tomu, že budou méně shovívaví, než byste si přál.“

„V té krabici je jenom rukopis – povídka, které napsal člověk už třicet let mrtvý, vyprávění o světě, který už ani neexistuje. Něco takového přece nemůže nikoho ohrozit.“

„Jsem povděčen, *Sir*, že v těchto dobách mohu nadále žít svoji rodinu. Není v moci hotelového recepčního udělat cokoli pro jakéhokoli

spisovatele, ať už je živý či mrtvý.“ Když žádám potřetí, abych mohl zavolat na velvyslanectví, pohrozí mi policisté, že jestli si okamžitě nesbalím kufry a nepřipravím se k odchodu, budu zatčen a dopraven do vězení. „Jak si vůbec mohu být jistý,“ zeptám se, „že mě do vězení neodvezou tak jako tak?“

„Patrně vám nezbyvá než těm pánům důvěřovat,“ odpoví recepční.

Bud' si to Olga rozmyslela a zašla za policajty, nebo oni zašli za ní. Klenkův palác je prošpikován odposlouchávacím zařízením, každý to říká. Nechce se mi věřit, že by Olga a recepční pracovali pro jednoho zaměstnavatele, ale možná tomu nemohu uvěřit jenom proto, že opravdu jsem naivní, sentimentální, idiotský žid z Ameriky.

V recepci policajti počkají, až převedu svůj účet na Diners Club a pak mě doprovodí do černé limuzíny. Jeden si sedne dopředu vedle šoféra a krabici od bonbónů si položí na klín, druhý se posadí dozadu vedle mě a otlého staršího muže s brýlemi, který se mi odměřeně představí jako Novák. Má jemné bílé vlasy jako chmýří odkvetlé pampelišky. Jinak na tom člověku není nic než maso. Na rozdíl od recepčního není žádný šarmér.

Vyjedeme ze středu města přečpaného auty, ale nejsem si jist, jestli mě opravdu vezou na letiště. Je možné, že by mě odváželi do kriminálu v limuzíně? Jako by pro mě vždycky všechno končilo v těchto velikých černých autech. Na palubní desce čtu: Tatra 603.

„*Sie sprechen deutsch, nicht wahr?*“ zeptá se mě Novák.

„*Etwas.*“

„*Kennen Sie Fräulein Betty MacDonald?*“

Pokračujeme německy. „Neznám,“ řeknu.

„Vy ji neznáte?“

„Ne.“

„Vy opravdu neznáte Miss Betty MacDonaldovou?“

Nemohu přestat myslet na to, jak zle může všechno ještě dopadnout, a jak jsem měl přece příležitost čestně upustit od svého poslání, když jsem se přesvědčil, že nebezpečí je reálné. Sisovský sice tvrdil, že je můj protějšek ze světa, jemuž moje rodina šťastně unikla, ale to přece ještě neznamenal, že jsem mu musel dát za pravdu a honem si s ním vyměnit místo. Převzít jeho osud a přenechat mu svůj – neměl snad něco takového na mysli od samého počátku? *Když jsem přijel do New Yorku, řekl jsem Evě: ‚S tímhle velkým člověkem mě něco spojuje.‘*

Asi mě obviňují, že jsem se spíkl proti Československu s někým, kdo se jmenuje Betty MacDonaldová. To je závěr mého pokání.

„Lituji,“ řeknu, „ale opravdu ji neznám.“

„Ale ona přece napsala knihu *Vejce a já!*“ řekne Novák.

„Aha. O té farmě, že ano? Od svých školních let jsem to nečetl.“

Novák nevěří svým uším: „Ale vždyť je to mistrovské dílo!“

„No, nemohu říct, že by se tahle kniha považovala v Americe za mistrovské dílo. Překvapilo by mě, kdyby nějaký Američan pod třicet let o knize *Vejce a já* vůbec někdy slyšel.“

„To se mi nechce věřit.“

„Opravdu. Ve čtyřicátých letech byla populární, byl to bestseller, zfilmovali to, ale takovéhle knížky přicházejí a odcházejí. Jistě máte něco podobného i tady.“

„To je ovšem tragédie. A co se stalo se slečnou Betty MacDonalovou?“

„Nemám tušení.“

„Jak se něco takového může v Americe stát spisovatelce jako je slečna MacDonalová?“

„Myslím, že ani slečna MacDonalová neočekávala, že její knížka přetrvá věky.“

„Vy jste neodpověděl na mou otázku. Vyhýbáte se odpovědi. Jak to, že se v Americe něco takového může stát?“

„Já nevím.“

Marně vyhlížím nějaké ukazatele, které by označovaly cestu na letiště.

Novák se na mě z ničeho nic utrhne: „Tady ke spisovatelům nemáme vůbec paranoidní vztah!“

„Nic takového jsem netvrdil.“

„Sám jsem spisovatel. Úspěšný spisovatel. Ke mně se nikdo paranoidně nechová. Jsme nejvzdělanější zemí v Evropě. Náš lid miluje knihy. Ve Svazu spisovatelů máme desítky autorů, básníků, romanopisců, dramatiků, a nikdo k nim nemá paranoidní vztah. Ne, my v Československu se na spisovatele nedíváme s nedůvěrou. V naší malé zemi musí spisovatelé nést těžké břemeno: musí nejen aktivně vytvářet národní literaturu, ale zároveň musí být nosnými pilíři, podle nichž se *profiluje* obecná morálka a občanské svědomí. Zaujímají v životě našeho národa přední místo, protože jsou to lidé, kterým nelze nic vytknout. Čtenáři naše spisovatele milují. Celá země na ně klade vysoké mravní nároky. A naopak nechceme mít nic společného s těmi, kdo se aktivně na životě společnosti nepodílejí. Od nich se právem distancujeme.“

Dovedu si představit, čím asi tenhle člověk přispívá k literatuře své země: *Další humorné*

novákovské vyprávění o křivolakých uličkách staré Prahy, povídky, které si berou na mušku občany všech společenských vrstev, a jsou plné jadrného lidového humoru a čtverácké fantazie. Nepostradatelná četba na dovolenou pro každého vnímavého čtenáře.

„Vy jste ve Svazu spisovatelů?“ zeptám se.

Moje ignorance mi vynese pohled plný opovržení. Jak se odvažuju považovat za vzdělance, když nechápu smysl Tatry 603? „*Ich bin der Kulturminister*“, řekne Novák.

To je tedy ten člověk, co hospodaří s československou kulturou, jehož úkolem je přizpůsobovat cíle literatury cílům společnosti, pečovat, aby literatura měla ze společenského hlediska „větší dopad“. V této zemi se píše, pokud se vůbec psát dá, navzdory tomuto pánovi.

„Hm,“ řeknu, „je od vás laskavé, že mě vyprovázíte osobně, pane ministře. Vede tahle cesta na letiště? Upřímně řečeno ji nepoznávám.“

„Měl jste si udělat čas a zajít za mnou hned po svém příjezdu. Bylo by se vám to vyplatilo. Otevřel bych vám oči stran skutečného života v Československu. Pochopil byste, že náš prostý občan neuvažuje jako onen druh lidí, s kterými jste se rozhodl setkat. Nechová se jako oni a vůbec je neobdivuje. Prostého občana takoví lidé odpuzují. Co to jsou vlastně zač? Sexuální zvrhlíci. Odcizení neurotikové. Zahořklí egomaniaci. Zdají se vám odvážní? Dojímá vás, jakou cenu musí platit za své velké umění? Tak tedy prostého, těžce pracujícího Čecha, který touží po lepším životě pro sebe a svou rodinu, vůbec ne-dojímají. Vidí v nich jenom věčné nespokojence, příživníky a kazimíry. Jejich velebený Kafka aspoň věděl, že je monstrum, uznával, že je ztracená existence, že se nikdy

nedokáže přizpůsobit svému okolí a vést zdravý a spořádaný život po boku svých krajanů. Ale *tihle!* Nepolepšitelní úchylkáři, kteří vymáhají, aby se z jejich mravních názorů stala norma. A co horšího: kdybychom je nechali na pokoji, kdybychom jim dovolili, aby si žili po svém, zruinovali by celou zem. A to ani nemluvím o jejich morální zvrácenosti. Tou jenom přivádějí do neštěstí sebe i své rodiny, a ničí životy svých dětí. Mám na mysli jejich politickou stupiditu. Víte, co řekl Brežněv Dubčekovi, když v osmašedesátém toho našeho velkého reformátora dal odvézt do Sovětského svazu? Brežněv poslal do Prahy pár set tisíc vojáků, aby se pan Dubček ze svého ohromného reformního programu vzpamatoval. Ale aby s tím géniem přece jen nic neriskoval, nechal si ho jednou večer rovnou z kanceláře dopravit letadlem do Sovětského svazu na menší pohovor.“

Do Sovětského svazu! Dejme tomu, že mě naloží do letadla Aeroflotu, dejme tomu, že to bude první letadlo, které poletí z Prahy. Nebo řekněme, že si mě nechají *tady*. *Když se Nathan Zuckerman jednoho rána probрал ze zmatených snů, zjistil, že se ve své posteli proměnil v zametače podlahy v nádražní restauraci. Může podepisovat či nepodepisovat petice, může odpovídat či neodpovídat na otázky vyšetřovatelů, má nepřátele, jimiž může opovrhovat, má přátele, s kterými se může navzájem utěšovat, pošta mu nedochází, telefon mu vzali, všude kolem něho jsou fízlové, zrada, duševní zhroucení, vyhrůžky, těší se dokonce podivnému druhu svobody, kterou mu úřady ustavičně narušují – je nadbytečným člověkem bez jakékoli odpovědnosti, nemá co dělat, svým způsobem si žije docela dobře, asi tak, jak se žije v*

Dantově Pekle; a nakonec, aby ho skutečně dorazili na skřipci téhle frašky, se najednou objeví nějaký Novák, co dřepí na ksichtu kultuře. Když se ráno probudí, uvědomí si, kde je a rozpomene se, v koho se proměnil, začne proklínat kdeco – a nadávat nepřestane.

Nahlas řeknu: „Já jsem americký občan, pane ministře. Chci vědět, co se děje. Proč jsou tu tihle policisté? Nedopustil jsem se žádného zločinu.“

„Dopustil jste se hned několika zločinů najednou, a každý z nich se trestá až dvacet lety odnětí svobody.“

„Žádám, abych byl dopraven na americké velvyslanectví.“

„Poslechněte si, co Brežněv řekl Dubčekovi. Pan Bolotka vám to zapomněl říct, když vám objasňoval délku svého pohlavního údu. Za prvé mu sdělil, že hodlá hromadně deportovat československou inteligenci na Sibiř; za druhé, že chce vyhlásit Československo sovětskou republikou; za třetí, že vyučovacím jazykem na školách bude ruština. Za dvacet let by nikdo ani nevzdechl, že nějaké Československo vůbec kdy existovalo. Tohle nejsou Spojené státy severoamerické, kde se každý zručný nápad může stát vhodným literárním námětem, kde neexistuje nic takového jako zdvořilost, slušné chování nebo stud, natož aby tam existovala úcta k mravnosti prostého, těžce pracujícího občana. Tohle je malá země, je nás patnáct miliónů a jsme závislí – a vždycky jsme byli – na dobré vůli mocnějšího souseda. Češi, kteří podněcují odpor vůči našemu mocnému sousedu, nejsou žádní vlastenci – *to jsou nepřátelé*. Za nic, co dělají, si nezaslouží chválu. Chválu si v této zemi zaslouží lidé jako je můj tatínek. Chtěl byste mít k někomu v

Československu úcty? Pak si važte mého otce! Já svého starého tátu zbožňuji a mám k tomu dobré důvody. Jsem na toho prostého člověka *pyšný*.“

A co tvůj táta, je on pyšný na tebe a myslí si, že jsi přesně takový, jaký bys měl být? Novák je sám sebou docela určitě na výsost spokojený – perfektně ztělesňuje svou představu, jak by měl vypadat *každý*. Jedno zřejmě vyplývá z druhého.

„Můj táta je prostý tovární dělník, teď už dlouho v důchodu, a přesto, jestlipak víte, jakou měl zásluhu na přežití české kultury, českého národa, českého jazyka – a dokonce i české literatury? Nepochopitelně větší než vaše lesbická kurva, která je pro jistého amerického spisovatele výrazem pravého češství, když před ním roztáhne nohy. Jestlipak víte, jak můj otec celý život vyjadřoval svou lásku k vlasti? V roce 1937 ctil Masaryka a republiku, vzhlížel k Masarykovi jako k národnímu hrdinovi a spasiteli. Když přišel Hitler, ctil Hitlera. Po válce ctil Beneše, protože byl prezidentem. Když Stalin Beneše vyhodil, ctil Stalina a našeho velkého vůdce Gottwalda. Dokonce když nastoupil Dubček, ctil chvíli i jeho. Ale teď, když je Dubčekovi a jeho reformám konec, už ho to ani ve snu nenapadne. Víte, co mi říká teď? Chcete slyšet uvědomělou politickou filozofii skutečného českého vlastence, který prožil v téhle zemi šestaosmdesát let, který pro svou ženu a čtyři děti postavil pěkný pohodlný baráček, a který teď žije na zaslouženém odpočinku a těší se ze své dýmky, ze svých vnoučat, z püllitru piva a ze společnosti starých dobrých kamarádů? Říká mi: ‚Hochu, kdyby někdo prohlásil Jana Husa za špinavého žida, budu s ním souhlasit.‘ Toto jsou lidé, kteří skutečně představují českého ducha – *to jsou naši realisté!* Lidé, kteří chápou příkaz dne.

Lidé, kteří se neposmívají pořádku a nevidí na všem jenom to nejhorší. Lidé, kteří dovedou rozlišovat mezi tím, co je v malé zemi jako je naše možné, a co jsou jenom pitomé iluze maniaků – *lidé, kteří se ve vši slušnosti dovedou podřítit dějinné směle!* Toto jsou lidé, kterým vděčíme za to, že naše milovaná země dosud všechno přežila. Ne nějakým odcizeným, degenerovaným, egomaniackým umělcům!“

Celní prohlídka je rychlá – všechny věci mi prohlédli už tolikrát, když ještě byly v hotelu ve skříni, že moje kufry hodí rovnou na váhu, a tajní policisté mě vedou přímo k pasové kontrole. Nebyl jsem zatčen, nebudu souzen, odsouzen a uvězněn; mým osudem není osud Dubčka, ale ani Bolotky, Olgy nebo Zdeňka Sisovského. Naloží mě do letadla Swissairu, které letí do Ženevy, a tam stihnu letadlo do New Yorku.

Swissair. Nejkrásnější slovo v anglickém jazyce.

Jak ze mě začíná opadávat strach, čím dál víc mě šťve, že mě jen tak beze všeho vyhodí. „Co jiného mě mohlo přivábit do této skličující země,“ říká K., „než přání tu zůstat?“ – tady, kde se nevedou zbůhdarma řeči o čistotě a dobru, kde není snadné rozeznat hrdinství od zvrácenosti, kde každá represe vyvolává v život parodii svobody – kde utrpení, jež pramení z dějinné směly, plodí ve svých představivostech obdařených obětích ony klaunské formy lidského zoufalství – kde si dávají záležet, aby svým občanům čas od času připomněli (pro případ, že by se zabývali nějakými nepřístojnými myšlenkami), že „jev odcizení ti nahoře neschvalují“. Teprve jsem začal naslouchat příběhům tohoto národa vypravěčů; teprve jsem

začínal mít pocit, že se zbavuji *vlastního* příběhu, co možná nejdiskrétněji jsem unikal jeho sevření. A co horšího, připravili mě o úžasnou krabici od bombónů napěchovanou povídkami, které jsem z Prahy měl odvézt. Další slibný židovský spisovatel se nekoná; jeho fantazie po sobě nezanechá ani nejprchavější stopu a neotiskne se ani do fantazie jiných – do fantazie policajtů, kteří se zabývají literární kritikou, či do fantazie studentů-knihomolů, kteří žijí jenom pro umění.

Moje teatrální přítelkyně Olga, v jejímž kuse jsem sehrál roli kladného hrdiny, nemusela nutně kout žádné pražské pikle, když na spisovatele, co psal v jidiš, prozradila, že trávil válku v koupelně, že přežíval za pomoci cigaret a kurev, a nakonec skončil pod autobusem. A možná, že Sisovský *skutečně* plánoval, že si v Americe povídky svého otce přivlastní. Ale i kdyby Sisovského výpověď, vše, co mi vyprávěl v New Yorku, bylo stříženo na míru mé sentimentality, i kdyby všechno byla takticky vymyšlená fikce, jež mě měla přimět k činu, stejně to nijak nezmiřňuje ohromující pocit chandry, který prožívám. Další útok na můj svět významů, který zdegeneroval v osobní fiasko, tentokrát v rekordním čase osmačtyřiceti hodin! Ne, z *vlastního* příběhu se člověk jen tak nevyvlíkně, není před ním úniku, je jeho tělem a krví. Chrlíte ho až do smrti, ten příběh je protkaný nitkami vašeho života, stále se vrací, je zároveň vaší obrazotvorností i vaším obrazem. Nezdá se, že je mi souzeno, abych získal kulturní věhlas svými literárními výkony. Čtyřicetiminutový projev na rozloučenou, v němž mně ministr kultury sdělil své názory na umělecké úchylné a na synovskou úctu, to je vše, co si smím odvézt domů. Museli mě mít už předem prokouknutého.

Není mi ani jasné, zda Novákův monolog byl méně vybásněný než monolog Sisovského. Skutečný český vlastenec, jemuž země vděčí za své přežití, může být docela dobře další postava z falešné autobiografie, další vymyšlený otec, který byl stvořen jenom za tím účelem, aby posloužil synovi-vypravěči. Jako by život sám nebyl už tak dost neuvěřitelný, dopřejme si ještě víc fabulace, abychom ho vyšperkovali.

Za přepážkou pasové kontroly, vedle důstojníka, jehož životním posláním je z moci úřední propouštět cizince ze země, stojí zarputile se tvářící, štlhlý, ulízaný a pěkně upravený, tmavooký muž orientálního typu, asi tak v mém věku. Jeho modrý oblek, probraný v pase, vypadá na to, že mu ho ušili na míru v Paříži nebo v Římě – ničím nepřipomíná obleky, které jsem tady kolem sebe viděl na ulici nebo při nočních orgiích. Světák evropského formátu, určitě miláček dam, řekl bych, že o nic méně než Bolotka, podle Nováka kurevník nad kurevníky. Okázale anglicky požádá pána o dokumenty. Podám je vojákově, který je zase předá jemu. Pročítá si životopisné údaje – pochopte, musí si přece ověřit, jsem-li fikce nebo skutečnost – pak si mě posměšně změří jako by mě teď už měli úplně přečteného a přistoupí blíž, takže cítím jeho pomádu na vlasy a pronikavou vůni kolínské, kterou používá po holení. „Vida,“ řekne a vyjádří svou nadřazenost mimo jiné i úsměvem, jehož posláním je člověka znejistit, úsměvem dobrotivé moci. „Sionistický agent Zuckerman,“ řekne a vrátí mi americký pas. „Bylo nám ctí,“ sdělí mi, „že jsme se vám tu mohli postarat o zábavu, *sir*. A teď hezky zpátky do toho vašeho světa omezených možností.“

Ze života psance

Novela „Pražské orgie“ vyšla původně jako epilog románové trilogie Philipa Rotha Zuckerman Bound v roce 1985. Části trilogie vycházely postupně: první: The Ghost Writer (1979), byla vydána i v češtině pod názvem „Elév“ v prosinci 1985 (Odeon, Praha, přel. Olga Špilarová); druhá, Zuckerman Unbound, se objevila v roce 1981, třetí, The Anatomy Lessons, o dva roky později. Anglické tituly není snadno přeložit. Podobně jako názvy některých kapitol skrývají jinotaje a narážky na literární díla. Zřejmý je ironický odkaz na Shelleyova Prométea, Rothův hrdina Zuckerman se však jeví spíše jako „nespoutaný“ než „osvobozený“. V tomto duchu jazykové komiky lze i název celé trilogie (tentokrát s odkazem na Aischyla) vykládat nikoli pouze jako „spoutaný“, ale rovněž jako „svázaný“ – tj. tři romány a epilog v jednom svazku.

Také překlad prvního titulu musel narazit na potíže a proto asi byl pro české vydání zvolen jiný název. „Elévem“ je tříadvacetiletý novopečený spisovatel, autor několika povídek Nathan Zuckerman, který přijíždí složit poklonu svému idolu a duchovnímu otci, spisovateli E. I. Lonoffovi. Lonoff, syn židovských přistěhovalců, se oženil s dcerou ze starobylé protestantské novoanglické rodiny a žije už dlouho v odloučení na venkově. Píše pečlivě propracované povídky, o nichž se někteří čtenáři domnívají, že byly přeloženy z jidiš a pocházejí z carského Ruska.

Před návštěvou u Lonoffa zakusil Zuckerman první následky rozporu mezi nároky tvorby a požadavky rodinné loajality, ač v tom ohledu ho opravdová zkouška teprve čeká. Když použil jako námětu pro povídku finanční tahačky, jež kdysi

propukly v příbuzenstvu, marně pak vysvětloval roztrpčenému a nešťastnému otci, že vůbec nemínil zlostit vlastní rodinu a potupit celé židovstvo, že literatura je plodem imaginace a nelze ji pojímat jako pouhý opis života. U Lonoffa hledá záštitu a ujištění, že se ničeho špatného nedopustil.

Starší autor se o své činnosti vyslovuje poněkud zdrženlivě, jako by hovořilo utrpení, jež mu bylo přisouzeno Převrací prý slova sem a tam, sepisuje fantazie a nikdy se mu nic nepříhodi. Zuckerman se v jeho domácnosti setká s dívkou evropského původu, která Lonoffovi třídí rukopisy. Rychle si o ní vytvoří smyšlenku, že je to Anně Franková, která přežila válku, a sní o tom, že sňatkem s ní by vykoupil své provinění vůči židovstvu. Zjistí však, že dívka je patrně Lonoffovou milenkou a jednou z příčin občasných výbuchů Lonoffovy manželky. Nejde ani tak o to, že by žárlila; po pětatřiceti letech života podřízeného Lonoffovu kladení slov na papír je míra její trpělivosti dovršena: je zcela ochotna předat opatrovnictví svého geniálního manžela mladší sokyni. Literatura, shledává spisovatelský čekatel Zuckerman, neznamená jen sebeodříkání a bezohledné obětování sebe i druhých. Lonoff, stěžuje si jeho manželka, spřádá své překrásné fikce z toho, že nežije.

Druhý díl trilogie je uvozen výrokem E. I. Lonoffa proneseným při Zuckermanově návštěvě. Jen ať Nathan pozná, co to obnáší, vstoupit ve známost. Ať nám pak nechodí bouchat na dveře, že prý jsme ho nevarovali. Varování nepomohlo: Zuckerman napsal nesmírně úspěšný román, Carnovsky, a stal se slavným. To málo, co se dovíme o obsahu knihy, jakož i okolnosti jejího vydání nápadně připomíná Rothův román Portnoy's Complaint (1969; „Portnoyův svízel“).

Popularita přináší Zuckermanovi nejen výhody – stráví noc se slavnou herečkou, milenkou Fidela Castra – ale i problémy. Stěží se může objevit na veřejnosti, aby nebyl poznán a zatahován do rozhovorů s neznámými lidmi: jedni v jeho knize vidí nechutnou pornografii, druzí báječně komické líčení citové výchovy mladého muže, jiní povržení a zostuzení všech tradičních hodnot židovské rodiny.

Při jedné příležitosti se k Zuckermanovi na ulici přihlásí krajan z Newarku. Představí se jako Alvin Pepler, židovský veterán námořní péchoty, který bojoval ve dvou válkách, ale vrcholu životní kariéry dosáhl, když vystupoval v televizní soutěži a ohromoval diváky svými encyklopedickými vědomostmi. Ze soutěže byl prý vystrnaděn spiknutím producentů: na jeho místo dosadili mladého muže z patricijské rodiny, který ve skutečnosti znal otázky předem (k podobnému skandálnímu podvodu v americké televizi v šedesátých letech opravdu došlo). Pepler, jenž dělá dojem paranoika, chrlí povídačky tak barvitě, že je jim nesnadno věřit, mísí se však s pravými fakty nachytanými v jeho paměti jako mouchy na mucholapce. Jaký by z toho chlapa byl román!... Jaký by z toho chlapa byl spisovatel! říká si Zuckerman, který si Peplerovo žvanění večer zapisuje v tichu a izolaci svého bytu. Pepler však své příběhy pouze žije. Teprve přeneseny na papír, po němž Lonoff po desetiletí převracel slova, podrobeny řádu fantazie, by se staly literaturou, přesvědčivější než skutečnost, pravdivější než pravda. Toho Pepler schopen není. Když mu to Zuckerman pod nátlakem naznačí, je hluboce dotčen. Obviní Zuckermana, že v Carnovském mu ukradl příběh jeho vlastního mládí – čímž

samozřejmě potvrzuje všeplatnou přesvědčivost díla, v němž každý nalézá svou pravdu.

Po roztržce s Peplerem dosahuje Zuckerman vrcholného uznání své slávy: stává se terčem vydírání. Anonymní vyděrač, v němž tuší Peplera, vyhrožuje jeho matce. Ve skutečnosti ohroží mrtvice život jeho otce. Zuckerman si dělá výčitky za to, co si po vele-úspěchu Carnovského rodiče vytrpěli od přátel a známých, kteří v nich viděli předlohy komických románových postav. Zarazí ho však, když mu ochrnutý otec na smrtelném lůžku z posledních sil vdechne do tváře: „Parchante.“ Není si jist, že slyšel dobře. Spisovatel v něm chtěl slyšet to slovo; jako syn se utěšuje, že se přeslechl. Pokud Zuckerman nepsal, byl také jen člověk...

Román končí další roztržkou, tentokrát s bratrem Henrym, který ve výlevu připomínajícím frustrovaného sládka v Havlově „Audienci“ obviní Zuckermana, že svým nezodpovědným psaním zesměšňujícím všechny a všechno, židovskou morálku, židovskou houževnatost, židovskou moudrost, židovské rodiny, ztrpčil stáří rodičům.

Ve třetím díle zastihujeme Zuckermana stále ještě jako slavného a bohatého spisovatele, ač několik let nevydal novou knihu. Je sužován nevysvětlitelnými, úpornými bolestmi v šíjové a ramenní oblasti. Většinu času tráví vleže na podlaze svého bytu, kam o jeho fyzické i duševní blaho chodí pečovat čtyři ženy. Jejich konverzačnímu, kuchařskému a sexuálnímu úsilí se nedaří dopídit se podstaty Zuckermanova svízele se zdarem o nic větším než lékařské vědě. Zůstává zde podezření, že si jej přivodil sám, že je to psychosomatický trest za vše, co psaním způsobil rodině, ba celému židovstvu. Ztělesnil na sobě pain in the neck, kterým je pro tolik lidí. {Český

spisovatel by byl patrně postižen bolestmi v krajině břišní na to, že ležel lidem v žaludku.) Hlodá v něm také pocit křivdy, vyvolaný odsudkem, jenž o jeho díle vyslovil autoritativní židovský kritik. Nakonec se Zuckerman, který bolesti překonává pomocí drog, nebezpečně silných sedativ a alkoholu, rozhodne uprchnout z literatury, zastavit ten ďábelský knižní stroj, který všechno – včetně posledních slov jeho otce – neustále proměňuje v literární materiál.

Namluví si, že nejvhodnějším by bylo pro něho stát se lékařem, nejlépe porodníkem: toho na rozdíl od spisovatele nikdo neviní za dítě, které přivedl na svět. Umíní si, že ve svých čtyřiceti letech se dá zapsat na medicínu, sám však skončí jako pacient po vážném úrazu, který utrpí v obluzení z léků a narkotik, jimiž utiňuje svou bolest. Román končína chodbách nemocnice, kde pozdravující se Zuckerman zblízka poznává velmi skutečné bolesti druhých.

Po obrovském úspěchu „Portnoyovy svízele“ stál Philip Roth (nar. 1933) před problémem, s nímž se museli vyrovnat i jiní spisovatelé. Prodloužit život hrdiny, který si získal zájem a přízeň čtenářů, nebo se věnovat vytváření nových postav a nových prostředí? Není to snadné rozhodnutí. Conan Doyle se pokusil svého Sherlocka Holmese nejen opustit, nechal ho dokonce zahynout, aby se zajistil proti jeho návratu – a pod tlakem čtenářstva pak musel zařídit jeho zmrtvýchvstání. Mark Twain na druhé straně nechal Torna Sawyera prožívat další dobrodružství a podobně Josef Škvorecký rozvíjel po „Zbabělcích“ osudy Danny ho Smiřického ještě pár desítek let.

Roth se rozhodl vrátit se k Portnoyovi až za deset let, během nichž vydal šest poněkud méně úspěšných knih, a to pouze oklikou. Zuckermanovská trilogie nesleduje další příběhy hrdiny, nýbrž jeho fiktivního autora, zejména ve druhém a třetím dílu. Bylo by omylem vidět v ní autobiografii, ač k tomu Roth čtenáře potměšile navádí ústy Zuckermanova úhlavního kritika a možné příčiny jeho šíjového onemocnění: Já vím, že je rozdíl mezi postavou knihy a autorem, ale... dospělí lidé by si neměli předstírat, že rozdíl je tak velký, jak namlouvají svým studentům.

Trilogie tedy není prostým pokračováním „Portnoyova svízele“, stejně jako v této knize si však Roth ke svému sdělení vybral z bohatých možností, jež Amerika nabízí spisovateli svou stále se obnovující různorodostí, humor a komiku téměř bláznivou. Filozof se odívá šaškovským rouchem. Není přece důvodu, proč by vážnost nemohla být stejně pitomá jako cokoli jiného! Netváří-li se groteskně bujará Zuckermanovská trilogie vážně, neznamená to ještě, že se nezabývá ničím závažným a důležitým.

Jedním z jejích témat je například postavení židovského intelektuála v rodině první nebo druhé generace přistěhovalců. V mnohém připomíná vztah mezi Franzem Kafkou a jeho otcem. Syn, vyslaný na univerzitu, aby to někde v životě dotáhl, zcela podlehne kouzlu knih, jimž málo vzdělaný otec, považující za prvořadou mravní povinnost zajištění rodiny a uchování tradičního způsobu života, vůbec nerozumí. {Po přednášce Thomase Manna na chicagské univerzitě volá rozrušený Zuckerman o svém skvělém zážitku rodičům domů do Newarku: ti nemají tušení, kdo to Mann je.) Když pak tento syn, nakažený svobodomyšlností

literatury, spatří uctívané vlastnosti a tradice rodiny nebo kmene v poněkud jiném světle a dokonce v nich, jako Zuckerman, najde námět pro humorné zobrazení obecně platných lidských situací, je považován za odpadlíka a zrádce. Marné je vysvětlování, že komika může být láskyplná.

{Pokud by se někomu zdála nepochopitelná židovská výlučnost, trvání na vlastních tradičních normách, kritická ostrážitost vůči okolnímu světu, měl by se zamyslet třeba nad stránkami českého exilového tisku, které se hemží nařikavou kritikou stravy, politiky, školství, postojů, oblečení a počasí nových domovů. Kolik nově příchozích si stěžuje na nekulturní poměry ve Spojených státech, kde nejen nemají Klub přátel poezie, ale dokonce tam málokdo ví, kde přesně leží Pardubice? Dnes se tato bytostná, často pod přízpusobeným povrchem skrytá nevraživost vůči cizímu moři, v němž se česká kapička octla, také už stává námětem knih. Židé měli delší čas a mnohem více důvodů, aby si takový v podstatě obranný postoj vypracovali v složitý kulturní systém.)

Zápas o únik ze svazujících byt' laskavých poměrů se samozřejmě neodehrává pouze v židovském prostředí. V Zuckermanově zkušenosti Roth konkretizuje zážitky mnoha jiných mladých mužů, kteří prchali z maloměst, ať se jmenovala Newark či Náchod, protože nemohli snést tu zabedněnost, to sváření, tu nudu, to mravokárství, tu bigotnost, ty únavně se opakující úzkoprse lidičky; nemohli vydržet tu malost; a pak strávili zbytek života tím, že na nic jiného nemysleli. Z těch desítek tisíců, kteří prchají, udávají tempo exodu ti exulanti, kterým se uniknout nedaří. Z nemožnosti úniku se jim stává zaměstnání – tím se obírají po celý den.

Podobných postřehů o povaze a zdrojích spisovatelské inspirace je v trilogii mnoho. Ač se nezabývá vznikem, nýbrž spíše následky literárního díla, je zároveň věnována oslnivé vtipné analýze toho záhadného jevu, jímž je nutkání psát, posedlost, která převádí každou zkušenost vlastní i cizí v živnou látku imaginace, která požírá lidi i lidské vztahy {každý nový román stojí Zuckermana jedno manželství}, uvaluje na spisovatele klášterní sebekázeň a nutí ho mučivé čerpat z vlastního nitra, až začne uvažovat o tom, kolik tam toho ještě k čerpání je. A k tomu všemu pochybnosti, které jsou polovinou spisovatelova života. Dvěma třetinami. Devíti desetinami. Jediné, o čem jsem nikdy nepochyboval, byly pochybnosti, říká si Zuckerman. Když už nelze zpytovat ani vlastní pochyby, obracejí se někteří k láhvi, jiní k pušce. Zuckerman to zkouší s medicínou: lépe proklepávat jiné než sám sebe.

Ze všech soudobých amerických spisovatelů je Roth, který s vynikajícími výsledky studoval literaturu na chicagské univerzitě, patrně nejlépe vybaven k promýšlení tvůrčího procesu. Nevyhne se ani úvaze o smyslu a funkci literárního díla. Stojí výsledek za ta muka a námahu? Má spisovatelova práce nějakou váhu? Pro odpověď na tyto otázky posílá autor Zuckermana do Prahy. {Shodou okolností se tam ocitá v téměř stejném prostředí, které poskytlo Arthuru Millerovi inspiraci k divadelní hře The Archbishop's Ceiling [1985; „Arcibiskupský strop“]. Roth i Miller zřejmě navštívili v Praze stejná místa.)

V „Pražských orgiích“, upomínajících na „Aspernovy listiny“ Henryho Jamese, se Zuckerman vydá hledat dílo zapomenutého židovského autora a při té příležitosti pozná

spisovatele, jejichž dílům byla přisouzena existující mocí taková závažnost, že je bylo nutné zakázat. Seznámí se také s pravou podobou útlaku, jemuž jsou vystaveni, když se na malou chvíli obrátí i proti němu. Přesvědčí se, že požadavky vznesené na spisovatele v duchu židovské pospolitosti jsou neméně zhoubné pro svobodu lidského ducha než ty, které jim ve jménu reálného socialismu klade český ministr – jenž ovšem vládní mocí prosadit je. Je svědkem toho, jak nemožnost sebevyjádření, vytváření imaginárního světa na papíře, přivádí pražské intelektuály k vytváření peplerovského, třetivě groteskního, divadelního světa ve skutečnosti. Břímě pravého spisovatele není v tom, že se všechno musí proměnit v knihu. Spočívá v tom, že se všechno může proměnit v knihu. A že nic není životem, dokud se to v knihu nepromění.

Spisovatel, jemuž je zakázáno, aby proměňoval život v knihu, je vlastně zakázáno žít.

Igor Hájek

Vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, Corp. v lednu 1988 jako svou 174. publikaci Obálku s použitím kresby Šárky Brod-Hylandox z cyklu „Tramway“ navrhla Barbora Munzarová

Grafická úprava Věra Držmišková

Foto na zadní straně obálky Nancy Crampton

Printed in Canada

Roth, Philip, 1933-Pražské orgie

Translation of: The Prague Orgy.

ISBN 0-88781-174-4

I. Title.

PS3568.0855P6819 1987 813\54 C87-093943-

2

